

Viljem Ostrovrhar.

(Tragedija v petih dejanjih. — Spisal Anton Medved.)

Osebe.

Majnard , grof Tirolski, vojvoda Korotanski.	Friderik z Belega brda.	}	Vitezi in zarotniki.
Told , njegov svétnik, poznej vojskovej.	Oton z Dobre.		
Konrad Kámenski.	Vučelin , njegov sin.	}	Vitezi in zarotniki.
Viljem , baron in gospod na Ostrovem vrhu.	Hinek s Sobolja.		
Ureh z Domovanja.	Rajnbert Gláneški.		
Armin Priborski.	Ana , roj. Ungnadova, soproga Viljemova.		
Konrad s Trate.	Tilda , njiju hči.		
Eberard Šent-Peterski.	Katinka , njena varihinja.		
Friderik , brat Urhov.	Aloj, Jakop, Jošt, Koloman , oprode.		

Vila, junoš, strežnik, vojaki.

Dejanje se vrši na Ostrovem vrhu in ob njem, v Priboru, Tridentu in na Grebinjem polji, po smrti Rudolfa Habsburškega, 1291—1292.

Pripombe.

Snov naslednje tragedije sloni na zgodovinskih tleh. Družina Ostrovrharjev je jako slovita in je v moškem pokolenju šele pred nekaj leti izmrla v Gradcu. (Cf. Mitth. f. Kr. 1857.) Zgodovinska je zarota, boj ob Grebinju, bajka o vilinjem prstanu. Med mnogimi različicami (Varianten) te bajke sem vzel to, ker se mi je najbolj prilegala. Vse samó imenovane in vse delujoče osebe (razven Otona in Vučelina z Dobre, Hinka s Sobolja in služabnikov) so zgodovinske. Za vire sem rabil:

Mon. Germaniae v. Pertz — Reimchronik von Horneck.

Valvasor, zlasti IX., 241 seq.

Mittheil. für Krain, 1858, 57.

Dimitz Geschichte Krains.

Muchar's Spezialgesch. v. Steiermark.

Nastopi okrinkanih pevcev, troji udar viteški, tekme (Tourniere), vse to je stvar one dôbe in znano v obče. Priimke ali gradove vitezov sem prekrójil po slovensko. Domovanje (Heimburg), Trata (Sommerau), Pribor (Freiburg), Belo brdo (Weisseneck), K. Kámenski (R. v. Auffenstein) itd.

Omenim naj le še:

Tkanica = Ritterschärpe. To je bil dar žlahtnih gospâ ali gospic junakom ali tudi pevcem. O nji čitaš v nar. ep. španski „Cid“. Junoš (blagič) = Page.

Meč odpasati in drugemu izročiti je pomenilo oblast ali pravico dati.

Svetla krona na modrem polji — to je grb Ostrovrharjev.

Proslov.

Proslov! Čemú? Ker mora biti,
Da, kakor venec, dramo kiti.
Proslov, ne dolg, izraz samó,
Kar skriva mi srcé težkó.
Po resnem trudu in učenju,
Odmaknjen burnemu življenju,
Opel sem Viljemu spomin,
Postavil mu peteri čin.
Ne žeja po minljivi hvali
Privela me je k igri žali,
Saj domu jo pošiljam plah:
Sočutje vzbujaj mu in strah!
Mordà bo vzbujala, (ni znano),
Sočutje z bralci, strah pred mano.

Kar mogel, to sem storil vse,
Kar hôtel, žal, da vsega ne.
A delo samo bralca žali,
In delo samo se mu hvali;
Ne bodi dete le ocen,
In tudi ne ocenam plen! —
Slovenec nima zgodovine,
Da slavne bi opeval sine,
Takó golčali so — golčé,
Zakaj, odklej, kdo zna, kdo vé?
Zató mendà ne bodem visel,
Če prosto tu izrazim misel:
Povéstnico naš rod imá,
A ne učí se je, ne zna.

Junakov dosti mati Slava
 Od gor uralskih do Triglava
 Rodila je — od Visle mej
 Do Márice in še naprej.
 Sicèr od vshoda do zahoda
 Povest človeškega zaroda,
 Junakov, bojev, vede, mest,
 Vse tudi naša je povest.

Če nekđaj rod naš bil je tlačèn,
 Zdaj diše prost, živi ojačen,
 Le čaka iskrenih duhov,
 Da mu otmó časti sinov.
 Na delo torej, na ledino!
 Imamo dolgo zgodovino,
 Imamo duševnih močij,
 Le krepko voljo Bog nam vlij!

Prvo dejanje

(se vrši ob zlatem studencu in v grajski dvorani).

1. Prizor.

(Na desni skala, iz katere izvira studenec; na levi oskalje, obrasteno z grmičjem. V ozadji gozd, spredaj shojena pot.)

Tilda

(sedi ob viru na skali).

O zlati studenec,
 Kristalni ti vir!
 Pod senco drevesno
 Objema te mir.

V zrkalu odseva
 Zelenja ti svód
 In žarki, lijoči
 Na trudni zahod.

V čarobno migljanje
 Upiram oči,
 Studenec, pokaži
 Prihodnje mi dni!

Moški glas.

Studenec ne kaže
 Resnice očem;
 Prihodnjost gotovo
 Le jaz ti povem.

Ljubezen do pevca,
 Ki poje ti zdaj,
 Ki vroče te ljubi,
 Prinese ti raj.

Tilda

(prestrašena).

Čegav ta glas? To ni odmev. Kdo poje?
 Katinka, kje si? Pridi hitro sèm!

2. Prizor.

Hinek

(stopi z desne strani).

Ne bojte se, gospica žlahtna! Jaz sem.

Tilda.

Gospod s Sobolja, vi? Odkod nenadno?

Hinek.

Odkod? Od doma vendar. Idem k vam,
 Povabljen sem za god očetov v gosti.

Tilda.

In peš?

Hinek.

Moj vranec se tam v jasi pase.
 Po bliskovo sem celo pot vihrál,
 In ježa me je préveč utrudila.
 Razgrel sem se in spotil, in potán,
 Saj veste, ne bi smel pred vaše lice.
 Zato sem konja razsedlal in k bukvi
 Privezal za povodec dolg in legel
 Na travo, da počinem z vranecem vred.
 Ta hip začujem vašo lepo pesem,
 Ustavljati se nisem mogel sili,
 Prihital sem, da prvo vas pozdravim.
 Kakó ste ljuboglasno peli, Tilda!

Tilda.

Zakaj me hvalite? Moj glas ni lep,
 A petje mi je milo res vsegdar.

Hinek.

Prišli ste na prešét v ta gozd, kaj ne?
 Gospica, ali pač ste čuli preje
 Napeva svojega odmev iz gozda?

Tilda.

Odmeva ne, a drugo pesem vašo;
 Besede ste pritáknili sami.
 In prav lepo prilegajo se pesmi.

Hinek.

Iz polnega srca beseda vrè
 In v harmonijo se izliva včasih,
 Da sam razum posluša in strmi.

Tilda.

Ne pojemo li vsegdar od srcá?

Hinek.

Vi nečete mi govora umeti.

Tilda.

Zakaj ga nečem in umela nisem?

Hinek.

Tu danes sva samá in tu imam
Priložnost, ki je nimam vselej v gradu.
Nositi več ne morem dvoma, straha,
Gospica, dejte, ali res ne veste,
Kaj v srcu skrivam jaz za vas že dolgo?
Zakaj sem v domu vašem tolikrát?

Tilda.

Tako skrivnostno vedno govorite,
Tako temná, da vas nikdár ne úmem.

Hinek.

Skrivnostno in vendár očito, jasno.
Naj imenujem-li naravnost moč,
Ki v srcu plamen nam zaneti vroč,
Ki z nepokojem sladkim nas objema
In čustva vsa in misli vse razvema?

Tilda.

Teman skrivnosten govor, kakor prej.

Hinek.

Ta moč, o Tilda, zove se — ljubezen.
To moč gojim do vas v globoki duši,
Ta moč objemala me boče večno,
Ob vaši strani rad bi živel srečno.
Govoril sem umljivo in očito,
Zdaj govorite, prosim, vi odkrito!

3. Prizor.**Katinka**

(pride izza oskalja).

Zakaj ste me poklicali, gospica?

Hinek

(sam záse).

Odneseš bès te, stara kukavica!

Tilda.

Ker strah me je obšel. Gospod s Sobolja
Odpel nakrát je moji pesmi v lôzi.

Katinka

(se pokloni).

Gospod s Sobolja tukaj, a takó?

(Tildi.)

Prinesla sem vam, Tilda, šopek cvetja:
Krvavi lisec, sleč, belice, glejte.
A dam vam ga samó, če greste précej
Z menoj domov, ker že se večeri,
In vi odeti ste v prelahko krilo.

Tilda

(vzame šopek).

Ne veste-li, po kaj sva prišli v gozd?

Katinka.

Očetu, vem, nasproti, toda zdaj
Ne kaže čakati, gospica Tilda.
Kdaj lovec se povrne, sam ne vé.

Tilda.

In danes baš tako sem v skrbi zanj,
Ter težka slutnja muči mi srce.

Katinka.

Čemú težite dušo brez potrebe?
Nevarnosti ga ne otmete vi.
Druguje mu oproda. Prazen strah!
Pripravlja se pojedina domá,
Kadar ste sredi júnošev, strežnikov,
Vse brže gré jim delo izpod rok.

Hinek.

Na lovu je gospod vaš oče?

Tilda.

Da.

Hinek.

Potem ga rad počakam jaz; samó
Povejte, pride-li gotovo tod?

Tilda.

Gotovo. Druga pot ne vodi v grad,
Zarastena je gосто cela lôza.

Hinek.

Na mahovita ležem tla, in plašč
Za zglavje zganem ter počakam.

Tilda.

Storite mi ljubav, gospod! Ne vem,
Zakaj bojim tako se danes zanj.
Da srečno vidimo nocoj se v gradu!

(Katinka in Tilda odideta.)

Hinek.

Poklanjam se do tal, gospica mila.

(Nekaj časa zrè za njo.)

Kakó je lepa, kakor angel sam.
Ta golobica mora biti moja.

(Sname plašč, gre za oskalje in leže, da se ne vidi na
pot. Iz početka in po majhnem premoru prav tiho, polagoma
zapojo iz dalje nekoliko glasneje nevidni)

Pogozdni duhovi.

Mi, duhovi kozjenogi,
Mirno tu živimo v logi,
Modra pesem v svet nam plava:
Kaj bogastvo, kaj je slava?

Vse minljivo, vse nestalno.
Vsakemu zapoje žalno
V skrajni čas mrtvaški zvonec
Slave in bogastva konec.

4. Prizor.

Jakop

(s kopjem v roci tiho dihetaje).

Prišel sem k sapi. Strah me je še zdaj.

Viljem

(stopi za njim).

I kaj si videl?

Jakop

(se ustavi).

Čudno! Poslušajte!

Zavohal sem nereso. Brž za njim
 Poskočim, da mu s kopijem prederem
 Ščetinasto telo, toda neresec
 Zavije s poti v stran v češminje gosto,
 Da hipno skrije mojim se očem.
 In ko se spet prikaže, kaj zagledam?
 Nereso ne: kdo bi si mislil to,
 Premeni se je v konja v tistem hipu.
 Ko videl bi medveda ali risa,
 Brez straha lok bi bil napel na njú;
 Pred konjem pak je zamrščalo v meni.
 Pribežal sem do vas, a nisem hotel
 Povedati dogodka prej, dokler
 Zavedel nisem se resnice čudne.

Viljem.

Ne moti se! To bil je le privid.
 Kako naj konj zaide v to goščavo?

Jakop.

Kaj znam? A konj je bil in sicer vranec.
 Pogled me varal ni, za glavo stavim.

Viljem.

Ne bodi vražast! Bog vé, kaj si videl!
 Le hodi v grad! Dovolj je opravila.
 Predolgo sva mudila se na lovu.
 Pomagaj Joštu! Sam v konjaku dela.
 Morda se vitezev nabere broj.
 Jaz tu počakam nekaj časa v hladu,
 Ker mi dobrí večerni vzduh.

Jakop

(odhaja).

Lè, lè!

5. Prizor.

Viljem

(sede na skalo in se podprè z rokó).

(Konj zarezgače.)

Kaj čujem! (Vstane.) Torej vendar konj!
 Odkod?

Ne vem, kaj v gozdu danes se godí.
 Takó tesnó mi je pri srcu! Čudno!
 Vsak šum se mi dozdeva poln pomena.
 (Posluša pazno k viru obrnjen.)

6. Prizor.

(Valovi v studencu zapljuskajo dvakrat: potem se dvigne nakrat belo odeta)

Vila.

Pozdravljen, slavni vitez Ostrovrhar!
 Ne boj se vile blagotvorne, Viljem!

(Stopi bliže k Viljemu.)

Viljem

(zdrzne).

Kdo si, neznano bitje v beli halji?

Vila.

Ne bodi plah! Trdnó si piši v dušo
 Besede, ki iz ust jih čuješ mojih!
 Oznanim ti življenja slavo, srečo.
 Na roki moji prstan se blešči,
 Ki v sebi skriva čarodejno moč.
 Ta prstan tebi podarim, o Viljem,
 Če dvoje mi obljub zvršiš.

Viljem.

Katerih?

Vila.

Kdor prstan ta natakne na desnico
 In nosi ga po dnevu in po noči,
 V okrilji mojem raste mu bogastvo.
 Gradove si prelepe pridobodeš,
 Zakladov nagrmadiš kúp visok,
 Vojakov krepkih si nabereš množ.
 A kaj bogastvo poleg slave tvoje!
 Častí najvišje venec v boji spleteš,
 Imé le tvoje strah vzbudi sovragom,
 Imé le tvoje spoštovanje drugom,
 Celó vladarjem bodeš v svetlih čislih!
 Ta prstan tebi podarim, o Viljem,
 Če dvoje mi obljubiš.

Viljem.

Reci, kaj!

Vila.

Da najin ta razgovor skrit ostane
 Do smrtne ure tvoje, da nihčè
 Ne poizvé ga, kdor ga zdaj ne čuje.
 To prvi je pogoj, obljuba prva.

Viljem.

Dokler mi druge ne poveš, molčim.
 Povej mi, divna žena, torej drugo!

Vila.

Da nikdar viteške časti ne žališ.

Viljem.

Nič družega, je-li to vse?

Vila.

Da, vse.

Ponôvi v duhu te besede moje,
Potem obljudi sebi v prid in srečo!

Viljem.

Da najin ta razgovor skrit ostane
Do smrtne ure moje, da nihče
Ne poizvé ga, kdor ga zdaj ne čuje.
To prva je obljudba; druga pak,
Da viteške časti nikdar ne žalim.

Vila.

Toda, če kdaj prelomiš ti obljudi,
Umakne se sramoti tvoja čast,
Življenje ti konča prerana smrt.

Viljem.

In kdor ta prstan vidi in me vpraša,
Odkod sem ga dobil, kaj naj porečem?

Vila.

Podaril ga mi je nekdó, le reci,
Na drugo stvar zasuči govor svoj!

Viljem.

In komu podarim naj prstan tvoj,
Kadar napoči smrtna ura moja?

Vila.

Odloči sam! Povej samó pogoja,
Ki tebe vežeta, in srečen bode
Po smrti tudi, kdor dobí ta prstan.
Izdêri meč in trikrat ga zavihti!

Viljem

(izdere meč).

Obetam, kar zahtevaš in prisezam.
(Zavihti meč trikrat v zraku.)

Vila

(sname prstan in mu ga dá).

Natakni talizman si na desnico!
Odbeži v grad! Ne zabi te prisege!
(Viljem zbeži na levo, Vila na desno).

7. Prizor.**Hinek**

(pride počasi izza oskalja in se ogleduje).

Ne vem, sem spal-li, ali sem bedel,
Resnico-li sem videl, ali sanje.
Odkod prikazen? Bil je Ostrovrhar.
Da, bil je in neznana mi devica.
Zaspal sem res in spal, ker sem se vzbudil.
Prisega, prstan, slava, čast, bogastvo . . .
Strahú sem trepetal. Kaj to pomenja?

Kam je prešla devica bela zdaj?
Razgovor njú ostati mora skrit;
Sicer — umakne se sramoti čast,
Življenje mu konča prerana smrt.
Da, to so bile nje besede, vem,
Zatorej tudi vem, da nisem sanjal.
Prisegel je, zavihtel meč je trikrat . . .
O čudno, grozno! Strani naj bežim!
Kje imam konja? Iti moram ponj.

(Gre na desno).

(Iz početka tiho, potem nekoliko glasneje zapojó zopet)

Pogozdni duhovi.

Vse minljivo, vse nestalno.
Vsakemu zapoje žalno
V skrajni čas mrtvaški zvonec
Sreče in bogastva konec.

(Konj zarezgače).

*Zavesa pade.***8. Prizor.**

(Dvorana. Na stenah visé slike pradedov, sredi dvorane
miza obložena z jelom i pilom. Oton z Dobre, Konrad
s Trate, Rajnbert Gláneški pridejo počasi in se ustavijo
ob mizi.)

Oton.

Umrl je torej cesar. Bil je star.

Rajnbert.

Že dolgo smo se bali, da premine,
In vendar čudno, vest človeka strese,
Naj tudi čakal nanjo je že dolgo.
To bil je velik mož, krepak, odločen.

Oton.

Kaj bode zdaj? Nemirov se bojim.

Rajnbert.

Trepet je vzbujal meč njegov pavsod.
Upornike je kaznoval hudo.
Vsakdo prisoja Otokarju srčnost,
Okretnost in bodrost: in on je padel,
Strašilen vzgled za vse. Kaj bode zdaj?
Nič zla po mojih mislih. Sin njegov
Podedoval ni le po njem dežel,
Nó tudi vse lastnosti.

Konrad.

Jaz bi dvomil.

Rajnbert.

To bode storil z vsemi, ki pravice
Kraljevske bodo mu kratili smelo,
Kar Venceslav je z Závišem in Zdenkom,
Možgane trde oddaljí rokám.

Konrad.

Ta dva sta kazni tudi zaslužila;
Da Venceslav je starji, ne bi čakal
Do Loboške obeh oholih glav.

Oton.

Ne vesta-li, kdaj se napoti Albert
Iskati cesarske krone k nemškim knezom?
Ti, Konrad, ki si blizu dvora v Beču,
In Rajnbert, ki občuješ z Ljudevitom,
Majnarda, tasta kraljevega sinom,
Kaj mislita, dadé mu li cesarstvo?

Rajnbert.

Da pojde ponjo, to je pač gotovo,
Morda je že na poti zdaj, toda . . .

Konrad.

Najbrže mu jo odrekó, ker malo
Prijeteljev on šteje izven meje.
Vsaj Oton, vojvoda bavárski, Gérard,
Nadškof Mogunški, ki mu je sovražen,
In Hinek, oče vojvodin, glasov
Ne bodo mu priznali, dobro vém.

Rajnbert.

S tem Otonom si Albert v vek je v konce,
Odkar je Otonu umrla žena. —
Bila je Katarina hči cesarju.
Ko snubil jo je Oton, oče Rudolf
Za doto nekaj mest ji je izročil.
Umrla je brezdetna, in zato
Ta mesta brat nazaj zahteva zdaj.
O koliko je bilo bojev z mečem,
Besedami — do danes vse zastoj.

Oton.

Na kateri strani tu živi pravica?

Rajnbert.

Jaz sam ne vem. Pogodba naj bi modra
Končala razpro, ki preliha kri,
Teptá blago meščanom, kmetom polje.

9. Prizor.

(Ureh z Domovanja pride z Viljemom.)

Ureh.

Kakóv je vaš pomenek? Čij razpor?

Rajnbert.

I nó med Albertom in vojvodama.

Ureh.

In škofi, reci tudi, Rajnbert!

Oton.

Škofi?

Ureh.

Vojniški Rudolf bil je v zvezi s Hinkom,
Bavárskim vojvodo, ne vém, kakó.
Nezvesti meč je dvignil zoper škofa,
Miheljevo za njim zapalil Hinek.
Takoj je sklical solnograjski škof
Prelate v zbor, in kaj so določili?
Da se nobeden svečenik ne vtikaj.
V reči posvetne in razmere vladne.
To meri na opata v Admontu,
Ki Albertu je poglavar na Štírskem.

Konrad.

Z ukrepom tem se strinjam tudi jaz.
Vsakdo se drži svojega poklica!

Ureh.

A žalil Alberta je ta ukrep,
Prišel je meč in mnogo lepih dvorov
Otel je škofu. Ta pak je pustošil
Dolino engiško.

Rajnbert.

Odveč je to že!

Oton.

Kaj mari kmetu boj, razpor gospode!
In vendar on največ trpi ob tem.

Viljem.

Pogodbe je, pogodbe tu potreba.

Ureh.

Da je mogoča. V Velesu sem bil
In v Lincu, da bi jo dognali konči.
Zaman. Ko smo zahtevali soglasno,
Da Albert vsaj nadškofu ne posegaj
V področje, ki ga črta mu duhovstvo,
Zadet je bil opat in je naščuval,
Da Albert se uprè pogodbi naši,
Seveda, ker bi mu oblast kratila.

Konrad.

Opat premočen, Albert premehak.
Potem pomagaj si! Nespamet gola!

Ureh.

Celó Eliza, Albertu soproga,
Trudila se je mnogo za pomirje,
Prosila škofa, da je prišel v Beč.
A lókavi opat je v tem sestavil
Pogoje, ki naj pomiré razpor —
Kaj pravim — pomiré, še bolj zažgó.
Domov prišedši, Rudolf je umrl.

Oton.

Naslednik Rudolfu je Konrad, ne?
Je-li on miroljub?

Ureh.

Kako-li bodi!

Rajnbert.

Uporen ljud! Gospod nam bodi jeden!
Kdor rojen ali voljen je vladar,
On le imá gospostvo od Boga.
A zdaj pri nas si vsak oblast prisvaja,
Menêč, da mora govoriti vmes.

Ureh.

Izêšel glas je vsemogočen, Rajnbert,
S kraljevih sedežev le od Bogá;
Vladar je človek, kakor mi, zmotljiv.

Rajnbert.

Pokornost smo dolžni vsi podaniki.

Ureh.

Pokoren bodi torej, v prah se vrzi!

Viljem.

Pustimo, da bodočnost več razkrije!
Nemir je bil in bode vedno v svetu.
Dokler sovrag ne pleni mej domovju,
Vihrá prepír in boj v telesu njega.
Poglejte tu moža na steni sliko!
Praded je moj, junak, da malo takih.
V deželi sveti s carjem rusobradim
S kardelom majhnim šel je zoper Turka,
Desetkrat večjo vojsko mu porazil.
Imê mu je biló kot tebi — Ureh.

Oton.

Junaško lice, krepka so mu pleča.
In kdo je ta ob njem?

(Gredó naprej.)

Viljem.

To je Armin.
Na slavni tekmi v Švici je dobil
On prvo ceno. Bil je spreten jezdec.
Ustrelil jeden dan je pet nerescev.

Rajnbert

(Viljemu).

Podoben tebi сосед je njegov.
Sezidal je ta grad, dejal si nekdam.

Viljem.

Oba sta brata tukaj poleg sebe.
Sezidala sta dva gradova: ta
In oni, ki se dviga nad Ljubljano.

(Gredó v ozadje.)

10. Prizor.

(Hinek s Sobolja in Ana.)

Hinek.

Še to, gospá, potem molčim o tem,
Stopiva spred, ne maram, da bi vsak
Pogovor moj poslušal.

Ana.

Torej, kaj?

Hinek.

Da bogat nisem, veste; grad je moj
Samoten, toda lep. In grad samó
Zapustil mi je oče, ki je mrtev.
Spominov baš ne vzbuja mi preblagih.
Zapravil je vso dediščino svojo,
Potratil bi celó ves grad, da ni
Za časa smrt objela rok razsipnih.

Ana.

Imetje naše je veliko.

Hinek.

Vem.

A menim, da bogastvo ni pogoj
Jedini sreče, milostna gospa.
Da žlahtna kri, ki se po vaših žilah
Pretaka, ne pleméni le rodú
Slovitih Ostrovrharjev, Ungnadov,
Da vaše plemstvo tudi v srcih žije.
Zato ne bodete branili hčeri,
Da z vitezom se združi nebogatim,
Ki ljubi jo tako brezumno, srčno . .

Ana.

Izvóli sama zvestega soproga,
Vsa moja moč do nje je dober svét.
In mar vas tudi ljubi moja hči?

Hinek.

Razkril sem ji, gospá, ljubezen včeraj.

Ana.

In kaj nato je ona odvrnila?

Hinek.

Molčala je, in kdor molči, on trdi.

Ana.

Molčala je, molčala? Nežno devče,
Kaj vé pač o ljubezni še! Todá,
Gospod s Sobolja, kakor se mi zdi,
Presojate nje molk ugodno záse?

Hinek.

Povedal sem vam vse.

Ana.

Jaz tudi vam.
Povejte drugo mojemu gospodu.
Njegova želja nam je vsem ukaz.
Armin Priborski je prišel, pogledjte,
In Tilda ž njim.

11. Prizor.

(Arminu gre Hinek nasproti, Tilda gré k materi. V ozadju se gostje pozdravljajo.)

Tilda.

Gospod naš oče kaže vendar danes
Vedreje lice.

Ana.

Hvala bodi Bógu!

Tilda.

Oh mati, čuden se je včeraj vrnil.
Vprašala sem ga, kje se je mudil,
A dolgo ni mi odgovoril nič.
Potem je pravil nekaj o neresu,
O ptujem konju in ves čas pokladal
Na vroče čelo roko pred menoj.

Ana.

Kaj pač se mu je pripetilo v gozdu?
Mordá pozneje nama sam pové.
A zdaj kažíva le veselo lice,
Da ne raztoživa ga še medve!

Viljem

(glasno in slovesno):

Gospóda slavna zdaj obkroži mizo!
Na desno sedi mi prijatelj Ureh,
Na levo svak moj Rajnbert z Gláneka,
Ob prvem milostna gospa, ob drugem
Gospica Tilda, in naprej po volji.

(Gostje se razvrsté kramoljaje drug za drugim. Viljem vzame veliko kupico v obliki keliha in dé):

Pozdravljeni mi srčno, gostje dragi,
Ki me objemate v ljubezni blagi.
Zahvaljeni bodite tisočkrat,
Da prišli ste me danes godovàt!

(Vsi tréjjo molčé in sedejo.)

Junoš

(prinese na srebrni plošči list).

Ta list je sel prinesel iz Tirolov.
(Viljem vzame list, junoš odide.)

Ureh.

Gotovo ti čestita Majnard grof.
Preberi!

Viljem.

„Almus Regulus & Baro!
Od srca vam želim še mnogo let,
Da z vernim srcem, krepkimi rokami
In z bistrim duhom vedno le živite
Pro patria, Alberto, eius duce,
Ki bodi vam in meni milostiv.
Maynardus, dux Carinthiae et comes
Tirolis, Tridentinus . . .

Ureh.

Kaj še vse?

Viljem.

Addictus tibi permanens amicus.

Oton.

Ta čast je redka.

Konrad.

In posebna tudi.

Hinek

(dvigne kupico).

Na zdravje torej Májnardu, čestilcu!

Oton, Viljem, Hinek, Rajnbert.

Na zdravje, Bog mu dolgo daj življenje!

Rajnbert.

Spominjajmo se slavljenca i mi!

(Obrne se k Viljemu).

Ti, ki živiš v časti na svétlem dvoru,
Ki šteješ broj prijateljev med nami,
Ki vzbujaš strah z velikim mečem svojim,
Ki ljubljenec si podanikov vseh,
Ki petdeseti god obhajaš danes:
Še toliko doživi let, o Viljem,
Pod božjim in svetnikovim okriljem!

(Vsi gostje gredó s kupicami do njega, tréjjo in se mu poklonijo. Ana in Tilda mu poljubita roko. Prva se zgane, ko začuti vilični prstan.)

Viljem.

Zahvaljam vas še jedenkrat vse goste.

Junoš.

Neznán pred sobo prosi neki pevec,
Da smel pred svétlo družbo bi stopiti.

Viljem.

Sloboden mu je vstop.

Junoš.

Takó mu dém.

(Odide.)

(Vse se ozira proti vratom, ki se odpró).

12. Prizor.

*Vučelin**(vstopi s kratkim plaščem na ramah, z mečem ob boku, s črno krinko na licih, z mandolino v roci).*

Pozdrav in čast visoki družbi!

*Ureh**(Viljemu tiho):*

Kdo je?

*Viljem.*Ob boku meč, v desnici mandolina,
Govori, kaj opevajo ti strune?*Vučelin.*

Junakov dela, slavo žlahtnih žen.

Viljem.

Uberi strune in zapoj!

Vsa družba.

Zapoj!

*Vučelin**(se nasloni na steber in prične):*V daljne čase duh mi plava,
Plava v čase mi sedanje,
Do Maríce in do Save
Nosijo me zlate sanje.Na bregéh Maríce modre
Ležal je otrok v zibeli,
Vetrci od reke hladne
V zorno so mu lice veli.Ob skrivnostnem mraku nočnem
Tri so prišle rojenice;
Ko je zlata majka spala,
Šepetale so mu v lice.Prva mu je šepetala:
Slavno v tebi gledam glavo,
Zárod bode tvoj, o dete,
Znanil vere sveto pravo.Druga mu je šepetala:
Slavno v tebi gledam glavo,
Zárod bode tvoj, o dete,
Branil milo očetnjavo.Tretja mu je šepetala:
Slavno v tebi gledam glavo,
Zárod bode tvoj, o dete,
Hranil plemstvu čast i slavo.Rojenice so zbežale —
Čvrst je vzrastel njih miljenec.
Njemu prvemu Bolgarje
Spleli so kraljevski venec.*(Nekoliko poneha.)**Ureh**(Viljemu):*

Čegav je slavni zárod, veš-li, Viljem?

*Vučelin.*V prešle čase duh mi plava,
Plava v čase mi sedanje,
Od Maríce me do Save
Nosijo krilate sanje.Dvigali so se gradovi,
Meči sukali krvavi
V bran krščanski veri sveti,
Časti v bran in očetnjavi.Slava slavnega zaroda
Z dném današnjim veke štiri
Od Maríce, reke modre
Do valov se Save širi.Nad valovi Bistre, Save,
Na ljubljanski ravni plôdni
Sinu tega roda dviga
Tebi, Viljem, grad se rôdni.*(Pokaže nanj z rokó.)*Viteške česti branitelj
Vere in domovja véden,
Slavnim dedom si potomec,
Vitez Ostrovrhar, vreden.Dolgo torej, v veke slóvi
Na skalovji in podolji,
Ob ognjišči, na bojišči
„Svetla krona v modrem polji!“*Vsa družba.*

Na veke slava ti, godovnik, slava!

*Ureh**(prime kupo).*

Kozarci naj ti zazvené iz nova!

*(Trčijo vsi.)**Armin.*In kdo si, krasopevni ti neznanec?
Pokaži se, povej!*Oton.*

Odloži krinko!

*(Vučelin sname hipoma krinko z lica.)**Viljem.*

O Vučelin! Pozdravljen, dragi pevec!

Ureh.

Spoznati nisem ga po glasu mogel.

Ana

(Otonu).

To vaš je sin. Kako je jarno pel!

Ureh.On, ki je čustva svoja v lep izraz
Oblekel, ki iz naših srdec vsehS krilatim je napevom slavni rod
Počastil, on zasluži tudi slavo.**Vsi**

(razven Hinka).

Poživi Bog te, pevec Vučelin,
In zárod, ki si peval mu v spomin!(Tilda vrže cvetico, katero Vučelin ujame in se ji ljubo
pokloni. Hinek ga srepro pogleda in zacepetá.)*Zavesa pade.*

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

Slavnost na Sforzovem vrtu se je zdela gostom jako važna. Sklepali so o raznih posledicah. Da bi se vzela vitez Ambrosio Sforza in knežna Virida — to bi po njih mislih ne bilo nemogoča in nezaslišana stvar. Po rodu sta bila oba iz starodavne milanske meščanske rodbine, po bogastvu pa tudi nista bila mnogo narazen. Saj ni še dolgo, kar so si bili Viscontiji in Sforzovi jednaki, pred 50 leti namreč, ko je rodbina della Torre gospodovala Milanu. Le sreča je nanesla, da so splavali Viscontiji na površje, in milost cesarjeva jih vzdržuje. A vse to je le od danes do jutri: zato nima Barnaba nič vzroka, in to ne daje Viscontiju pravice, povzdigovati se čez svoje milanske rojake. Take zaroke so bile tudi običajne v Milanu in drugih italijanskih mestih, kjer so dajali glavarji radi svoje hčere imenitnejšim meščanom v zakon.

Taka govorica je šla urno po meščanskih hišah in prav to se je začelo obravnavati tudi v Sforzovi družini. Ko ni bilo drugega dné Ambrosia doma, pride kastelan v posêt. Razgovor se zasučé takoj na prejšnji večer.

„Hvaležna sem Bogu“, pravi mati, „da je imel Ambrosio zopet vesel in zadovoljen dan; bolezen ga je tlačila le hudo.“

„Vsi smo jako hvaležni vaši hiši in zlasti vam, plemenita gospa, za ta lepi večer. Videl sem, da so ga bili vsi gosti veseli. To je nov uspeh, ki si ga je pridobila slavna Sforzova hiša“, pravi gospod kastelan.

„Bili smo res vsi veseli, a meni se zdi in neprijetna slutnja me muči, da utegnejo dozoreti iz tega veselja tudi grenki sadovi“, pristavi gospica Margarita. „Poslednji čas so res razmere naše do namestnika in njegove družine izredno prijazne. Kaj, če se to izpreobrne? Potem nam ostanejo le še spomini nekdanjih dni.“

„Ne toži, sestra, dokler ti ni potreba! Kaj bo v prihodnjosti, to je v božjih rokah. Čemu bi se plašili s tem, česar ni?“

„Draga Anica, to je res, pa mnogokrat smo sami krivi, če nam gre narobe, ker ravnamo nespametno.“

„Ne razumem, kakšna misel ti hodi po glavi, Margarita, saj smo bili včeraj in poprej vsi tako zadovoljni, Ambrosio je zdrav in vesel, namestnikovi so nam dobri, česa bi si še želeli?“

„Vendar, vendar — ali nisi videla, da Ambrosieva nagnjenost do Viride pomenja več, kakor samo vljudnost in viteško udanost.“

„Ej, če bi tudi bilo kaj več!“ odvrne kastelan, „vitez Ambrosio se že sme ozreti tudi tako visoko.“

„Oh — ali ne veste, v kakih razmerah je gospod namestnik do Avstrije? Ali ne veste, da se dogovarjajo o zaroki knežne z vojvodom Leopoldom?“

„Meni se ne vidi tukaj nič nenavadnega“, reče Bernardo. „Vsako boljše dekle ima več snubcev in izmed njih si izbere tistega, ki ji je najbolj po srcu. Ako snubi vojvoda Leopold, dobro, zato še ni treba odstopiti Ambrosiu. Naj knežna prosto voli: kateri ji je bolj všeč, temu naj podá roko.“

„Ko bi se tu sodilo le po prednostih, da, upala bi za brata. Toda na dvorih se pletejo vse drugačne stvari. Težko, da bo tu sreča za ljubega brata.“

„Priznavam, gospica, da mislite previdno. Res je na dvorih večkrat čudno. Vojvoda Rudolf je razdril zaroko, katera je bila med njegovim bratom Leopoldom in grofico Katarino, ko mu je drugod obetalo več koristi. A, mislim, naš gospod namestnik tudi vé, kaj mu je Ambrosio Sforza. Avstrija je daleč tam, Ambrosio pa je tukaj in je junak, ki velja za pol vojne.“

Viljem Ostrovrhar.

(Tragedija v petih dejanjih. — Spisal Anton Medved.)

(Dalje.)

Drugo dejanje

(se godi pod grajsko lipo, kjer stoji leséna klop).

1. Prizor.

(Jakop, Jošt, Aloj, Koloman.)

Jakop

(prinese vrč vina).

Prinesel sem ga še. Le pijte, drugi!
Tako le za razhodnjo prav diši.

Koloman.

Sosebno kaplja, žlahtna, kakor tá.
Tako po goltu teče, kakor olje.

(Potegne iz vrča.)

Jakop.

Poglejte le, kar gomizljá na vrhu,
In v jezik te ureže, da bi vrisnil.

Aloj.

Kje rastlo je to vino, Jakop, veš?

Jakop.

V goricah štirskih blizu Maribora,
Kjer ima naš gospod obilo trtja.
Le pijte, pijte, skoro ga ne boste.

(Koloman pije.)

Jošt.

Ne sili préveč! Vino je pijano,
In jezdití jim bode treba daleč.

Koloman.

Kaj nam storí do Korotana pot!

Jošt.

Če vino te obvlada, jezdití bodeš
V deželo, veš li kákošno — mežavo.

Jakop.

Četudi, Jošt. Saj mnogokrat je konj
Modrejši nego tisti, ki ga jaha.
Kaj ne da, Koloman, ti dobro veš.

Aloj.

No, Koloman ga nese več v telesu,
Kot na telesu, to sem videl večkrat.
In krepek je potem, da bi se métal
Z medvedom.

Jakop.

Kaj! Z duhovi na Priboru.

Aloj.

Z duhovi vinskimi se meče.

Jakop.

Ne!

Z duhovi, ki bedé ponoči v gradu.
Povej, povej nam, Koloman, o njih!

Koloman.

Da moji so zakladi teh duhov,
Jaz píl bi še drugačno vino, Jaka.

Aloj.

Zakladi? Kdo ima zaklade, kje?

Koloman.

I nó, v Priboru. Ali nisi čúl?

Jošt.

Spet nova bajka. Svet je praznoveren.

Koloman.

O Jošt, to bajka ni —, resnica gola.

Jošt.

Nikar mi ne govóri o zakladih!
Zakladi so pòvsod, a v rókah varnih.
Zakaj tako ubog si, Koloman?
Otmí denar, krvavo bi ga rabil.

Koloman.

To ni beseda modra baš od tebe.
Zakladi so, a mož je srčnih malo.

Aloj.

Govóri no, kaj lapotaš okoli!

Jakop.

Le kar povej, jaz pa verjamem rad.
Zakaj bi ne verjel? Zgodí se vse.

(Koloman pije.)

Koloman.

Dvorana je v Priboru zapuščena;
Nihčè ne vstopi vanjo za ves svet.
Visé po stenah šlemi, škíti, meči
In záboj v kotu samega zlatá.

Jošt

(smejé).

Nihčè ne stopi vánjo za ves svet —
Kakó pa veš, kaj vse visi po stenah?

Jakop.

Ne moti ga, le dalje pravi nam!

Koloman.

Vse to zlató dobi, kdor v svètli noči
V dvorano pride sam in brez orožja.

Jošt.

Zakaj ne gré nihčè v bogato sobo?

Koloman.

Miruj, poslušaj! Vsakdo se bojí.
Ko stopi noter, vpraša prvi duh:
„Govôri, kdo si?“ Prišlec naj molči.
Tako oglasio se vsi duhovi
Z rohnèčim glasom: „Kdo si, odgovôri!“
Molči naj prišlec spet. Naposled v hipu
Zasije plamenice žar, ropôt
In mečev žvenk in glas groznó rohnèč
Iznova zagrmí: „Govôri, kdo si!“
In kdor do zadnjega molči, oj sreče!
Duhovi sámi mu zlatá obilo
Na rame naprté — do grajskih vrat ga
Nevidno obletavajo, da varen
Izide zopet iz gradú na dom.
Tako sem čul iz zanesljivih ust.

Aloj.

Ti praviš, da nihčè še ni poskusil,
Oteti suhega zlatá v dvorani?

Koloman.

Tegà ne pravim. Marsikdo poskusil
A še nihčè dobil, ker je odbežal
Prezgodaj, ali odgovoril, kdo je.

Jošt.

Ne vérujem tegà, ter nè, nikdár.

Koloman.

Za Boga, kdo te sili? Kakor hočeš.

Aloj.

In je-li ta dvorana kdaj odprta?

Koloman.

Zaprta vedno. Le ponoči včasih
Ob polnem mesecu odprè se sama,
In tákrat se je vsak ogiblje varno,
Kdor mora sam bedeti v groznem gradu.

(Zopet pije.)

Aloj.

Odkod bogastvo tako in odklej?

Koloman.

Počakaj, da povem. V tem gradu nekdam
Razbojnih vitezov je zbor prebival,
Ki plénil je okrog ponoči drzno,
Gospôdi kradel siloma in kmetu.
Pomrli so, in Bog vsegdar pravični
Za kazen je naložil grešnim dušam,
Da morajo še zdaj stražiti plen,
Dokler ne pride kdo in jih odreši.

Aloj.

Vse dobro. Zdaj nam še povej le to,
Kaj onemu se pripetí, ki v strahu
Duhovom razodene svoj namen,
Imé in kar že koli na vprašanje.

Koloman.

Takó je to. Kdor greha nima v duši
In kdor slovesno prej obljubi záse,
Da polovico razdeli zakladov
Ubožcem, on je varen, duh noben
Lasú mu ne skriví; le brez denarjev
Povrne se na dom, drhtèč od groze.
Le pazi naj, da ne zbolí strahú.

Jakop.

Meniha treba torej mu iskati,
Kdor v hram bogati kani po zaklade?
In mora li povedati, kam gré?

Koloman.

Čemú? Saj to ni greh, če kdo bogastva
Želi iz dobrih zgoj namenov, kali?

Aloj.

E kaj! Duhovi so sami grehôtni,
Kot sam si preje rekel, Koloman.

Koloman.

Kdor pride pa k duhovom grešne duše
In jim razkrije svoj namen, imé:
Tegà raztrgajo na drobne kosce.

Jošt.

No, vrli Koloman, Bog daj ti zdravje!
Zatò mendà ne bodeš mi zameril,
Če ne verjamem niti trohe vsega.
Ti, Jakop, idiva v konjak na delo!
Odslavljajo se gostje. Pojdi, pojdi!

Jakop.

Saj grem. — Kaj takega poslušam rad.

(Jošt in Jakop odideta.)

2. Prizor.

(Aloj in Koloman.)

Aloj

(se primakne h Kolomanu).

Ne méni se zató, kar Jošt golči,
Jaz ti verjamem vse od srca rad.

Koloman.

Verjemi, če ti pravim, vse je res.
Le žal, da ni junaštva več med nami.

Aloj.

Kakó bi v grad prišel oproda ptuj?

Koloman.

To ni težko. Pridruži nam se hlapcem!
V Priboru malokdaj domá smo sami.
Zdaj pride ta, zdaj oni vitez v gosti,
In kdo se pač za ptujca zmeni takrat,
Ki tiho se pridruži domačinom!

Aloj.

Ti sicer rad blebečeš, Koloman,
A morda bi o tem zavezal jezik.
Tu imaš zlat, podaril ga je Rajnbert,
Ker belca sem mu zlikal; vzemi ga
In sprejmi skrivši me kedaj na grad!
Pozneje dam še več — zakladov pol.

Koloman.

Kaj, ti zakladov rad bi si priboril?

Aloj.

Le môlči! Vzemi zlat! Jaz pridem k tebi.
In moje bode vse, kar najdem tam.
Saj veš, strahljivec nisem. Toda môlči!

Koloman.

No, molčal bodem, kakor grob. Zakaj ne?
Le nekaj zlatov bode mi še treba.

Aloj.

Ne boj se! Krčil se za to ne bodem.

Koloman.

Kdaj prideš? Pridi s srcem, to ti rečem!

Aloj.

Molčiva zdaj in idiva do drugov!
Nekdó prihaja. Več povem drugjé.

(Odideta.)

3. Prizor.

(Viljem in Ureh prideta in se pod lipo ustavita.)

Ureh.

Minulo je že več ko leto dnij,
In kaj nam hasnila je ta zaveza?
Kjer volje ni, tam škoda je močij.
Mar ne bi sklepali nevarne družbe!

Viljem.

Zaveza naša bodi, kakor jez,
Ki le takrat ljudém koristi daje,
Kadár valovi čézenj privršé.

Ureh.

Mar niso že viharji privršali,
Mar ne vršé še zdaj okoli nas?
Drug drugega mi gledamo brezdelni
In ne misleč, da čas je drage cene.

Viljem.

Prehudosumen se mi vidiš, Ureh.

Ureh.

Prehudosumen ne, temveč previden.
Primerjaj le oblast sedanjo našo
Z oblastjo pred umršim Rudolfom!

Viljem.

Čemu pač? Bodi moder in ne kliči
Nazaj razbrzdanih duhov, ki spé,
Ne želi časov groznih, ko še pest
Razsojala, branila je pravico.

Ureh.

Teh časov ne želim nazaj nikakor,
V spomin samo jih kličem in v dokaz,
Da škóduje vladarja samovlast
Državi, kakor samovlast njé sinov.

Viljem.

In kdo ti je ob teh besedah v mislih?

Ureh.

Ne vprašaj me, kot ne bi vedel sam.
Kdo drugi kakor Majnard s svojim sinom,
Ki v Korotanu samovoljno vlada.

Viljem.

Ne mislil bi, da Ljudevit je takov.
Ponižen se mi je vsegdár dozdeval,
In oče mu je tudi mož razboren.

Ureh.

Šent-Vidu mnogo je sloboščin vzela,
Zató v meščanih tli na tihem srd.
Prisvaja si Arminov grad priborski,
Trdeč, da je od davna že prišel
Deželnim knezom v last; bajé poslednji
Lastnik gradú je bil pregnan od kneza,
Ker siloma je plenil po deželi.

Viljem.

Poiščite sodnika!

Ureh.

Kóga, reci?
Dejanj ne bode oče sinu sodil,
Katera mu nalaga sam, pomisli!
In Albert Majnardu je zet, prijatelj.

Obrni se potem na njú, če moreš!
Dosezi Albert še cesarsko krono,
In hlapci smo — služabniki njegovi.
Na boj pojde, kadar se mu poljubi
In vprašal ga ne bodeš, nad kogá.

Viljem.

Prijatelj mi je Majnard.

Ureh.

Tvoj prijatelj?
Zakaj? Ker tvoje se moči boji.
Kjer vlada strah, tam ni ljubezni, Viljem.
Kadar mu strah preide, videl bodeš:
Sovražnik bode tvoj od drugih hujši.

Viljem.

Kaj hočeš torej, da storimo vse?

Ureh.

Govoril z Otonom sem z Dobre včera
In z Vučelinom, da za osem dnij
Na gradu svojem snidemo se zopet.
Ta dva prijahata najprvo k tebi,
In vkupe v Korotan se napotite.
Poročal bodem marsikaj na zboru,
Kar bode nas še bolj zvezálo, vnelo,
Da moško držimo pravice prapor.
Za danes dosti. Meni se mudi,
Ker čas viharen je pri nas zavél.

Viljem.

Tak shod le sum vzbudi v sosedih naših.

Ureh.

Poglej, kakó se že bojiš, in vendar
Ne čutiš, da smo bolj in bolj zavisni,
Čim dljè držimo križem roke svoje.
Besedo daj, da prideš tudi ti!

(Proži mu roko.)

Vse mirno se zvrši, le véruj mi!

Viljem

(poda roko).

Da pridem, tù podajem moško roko.
Samó povej, zakaj se Rajnbert nam
Odteza; on je bógat, vpliven mož.

Ureh.

A Ljudevitov hlapec, ne zameri!
Karkoli reče ta, vse mu je sveto.
Pustimo ga, on ni za našo zvezo.
Bogastvo tudi ni še vse za nas.
Srcé pogumno, hrabro, to veljá.

4. Prizor.

(Prejšnja, Rajnbert in Tilda.)

Rajnbert.

Oprémmljeni so konji. Čas, da grémo.

Ureh

(prijazno).

Da, čas je. Pridi, Viljem, tudi ti
Na dver, da s konja ti podam še roko.
A vam poklanjam se, gospica Tilda.

(Pokloni se in ona njemu. Odidejo vsi na levo razven Tilde.)

5. Prizor.

Tilda

(potegne počasi rdečo tkanico iz nedra in zrè nekaj časa vanjo).

Tkanico naj mu dam — kot pevski dar?
Imé njegovo v njó sem vvezla z zlatom.
Zakaj mu nisem dala je pred družbo?
Drhtí mi roka in ne vem, zakaj.
Če mislim nanj, drhti srcé mi v prsih,
In v mislih mi je vedno — Vučelin.

6. Prizor.

Vučelin

(pride z leve in se ji prikloni).

Gospica Tilda, tudi jaz odhajam.

Tilda

(tiho).

Odhajate?

Vučelin.

Takó zahteva oče,
Da bridko spet užijemo resnico:
Čim lepša doba, tem hitreje mine.
Nikdar ne zabim dnij ob vaši strani.

Tilda.

In meni danes še zvení po duši
Razgovor z vami, mandoline glas,
In zdí se mi, da bosta v vek zvenéla.

Vučelin.

O hvala, da čutili ste z menoj!
Življenje nam sladi ubrano petje,
Vsakdanjost trezna se potaplja v njem;
In človek v njem se čuti res človeka.

Tilda.

Zato je blaženo srce, če klije
V njem višja moč, ki nam tolaži togo.

Vučelin.

A le tedaj, kadar v zavesti plava,
Da tudi drug razume jo zemljan.
Plačilo mu je to jedino, sladko,
Največje in . . .

Tilda.

Jedino vam ne bodi!
Pláčilo drugo, skromno . . . toda kaj
Razkriti hočem?

Vučelin.

Prosim, govórite!

Tilda.

Pláčilo drugo jaz imam vam dati.

Vučelin.

Pláčilo? O gospica, dejte, kako?

Tilda

(stopi k njemu in mu položi tkanico okoli vratú na rameni).

Na rame vam polagam to tkanico
Kot znak časti, ki pevcu se spodobi,
In kot spominek name, Vučelin.

Vučelin.

O hvala vam za dar, stotera hvala!
To vse je, drugega ne morem reči.
Kakó zaslužil sem od vas tkanico?

Tilda.

Če sprejmete ta dar z veselim srcem,
Osrečite do dnà i meni dušo.

(Ob poslednjih besedah povesi obraz.)

Vučelin.

Z veselim srcem? Morem li drugače?

(vneto)

O Tilda, hipe včasih doživimo,
V katerih toge silne mrè srcé,
A tudi hipe, ko medli, umira
Srcé, izraz od sreče in blaženstva.
O hvala vam za dar, stotera hvala,
To vse je, drugega ne morem reči.

Tilda.

Pogledala sem v dušo vam globoko,
V svetišče polno vzorov, blagih čustev.

Vučelin.

In kdo, povejte, kdo na zemlji širni
Trenutkov nima, ko se mu durí
Življenje bedno na pozemski grudi,
Vsakdanje sile, jednoličen tek
Minljivih dnij in skrb le za telo?
Srcé kipi, kadar nam pesem čara,
Kadar nam višji govor boža sluh,
Kadar otmè nas čarno sólzni zemlji
In na zibljočem čolnu premestí
V deželo, kjer le záse duh živi.

Tilda.

To srečo sem uživala ob vas,
I meni nepozaben je ta čas.

Vučelin.

Dovolj! Napósled našel sem srcé,
Ki úme svoj poklic, z nebes vsajeni.
Govoril vam ne bodem več. Zdravstvijte!
Le toliko vam dém, sorodnih src
Ne veže le beséda, le poklôn:
Trenutek jeden, jeden sam pogled
Razvname slutnjo in razžári vero,
Na veke ju spojí — kar duh nesmrtni
Gojí, nesmrtno tudi v njem živí.
Zdravstvijte, Bog vas čuvaj!
(Poda ji roko in jo rahlo primakne k sebi.)

Tilda.

Vučelin!

Ostane li ti drag namé spomin?

Vučelin.

Ne vprašaj, Tilda! Nikdar mi ne gasne.

(Začuje se klic: Vučelin!)

Zdravstvuj in Bog te čuvaj, draga Tilda.

(Odide hitro.)

7. Prizor.**Tilda**

(zrè za njim nepremično).

Odšel si, Vučelin? O ne, ti ne!
Telò je šlo, tvoj duh ostal je mèni . . .
Srcé, raduj se v duši prerojeni!
Kar duh gojí, živi na veke vsè.

(Gré na desno.)

8. Prizor.

(Viljem in Ana.)

Ana.

S Sobolja Hinek je ostal še tu.

Viljem.

Jedini vseh, gospa. In prav tako.
Po šumnih dnéh, kakó človeku godi,
Da se pomiri, zbere zopet sam!

Ana.

Zunanjemu nemiru ni težkó
Uteči; a če v srcu ni mirú,
Tedaj samota prija mánj od družbe.

Viljem.

Tedaj je sredi družbe človek sam.

Ana.

Takó se zdí mi, kot da govorite
Iz najglobočjega srcá, o Viljem,
Kot da notranjega mirú ni v vas.

Viljem.

Čemú ta slutnja? Kákov njé povod?

Ana.

Povod? Povoda vsaka slutnja nima,
Rodí se sama in žíví ob sebi.
A moja slutnja, Viljem, taka ni.
Ves teden tá sem pazno vas motrila,
Na čelu skrb, temà v pogledih, strah
V besedah, vsè je klicalo molčé,
Da nosite na srcu težek kamen.

Viljem.

Ne pomnim, da bi se drugače védel,
Kot védem zmerom se ob takem slavju.

Ana

(stopí k njemu in mu ljubeznivo reče).

O Viljem, govoriva jasno danes!
Imela nisem prilike doslej,
Da bi sočutno te vprašala, kaj
Vznemirja tvojo dušo nekaj dnij.
Razdéli ból, nalóži mi je pol!
Družica sem ti bila, vedno verna,
In kar je tebi le pogled temnilo,
To meni s solzo je okó rosilo.

Viljem.

Ne boj se, Ana! Hudega mi ni.
A brez skrbij, kdaj pač brez njih je mož?
Pomisli, da ne žijem le družini,
Ki v rodnem gradu me ljubó obkroža,
Da čutim tudi in živim za družbo
Veliko, ki je spójena v državo.
Povsod upor, bodočnost temna, boj . . .

Ana.

Tolažiš me, zahvalo toplo vsprimi!
A tega mi ne skrivaj, tega ne!
Kdo dal ti je demántni prstan, Viljem,
Le to povej, in mirna bom poslej.

Viljem

(se zmede).

Imam pač mnogo dragotin od dedov;
Ta prstan mi podaril je nekdó.
Samá sva zdaj, dogovora je treba,
Na Tildo mi je misliti, ker znàj:
S Sobolja Hinek snubi jo pri meni.

(Nekaj časa molčita.)

Jaz čakam tvoje želje, Ana. Dej,
Kakó naj mu odgovorim, povej!

Ana.

Takó, da bode srečna tvoja hči.

Viljem.

In bode li ob njega strani?

Ana

(odločno):

Ne.

Viljem.

Odločno govoriš. Kaj veš o njej?

Ana.

Da ga ne ljubi. Ker je zaihtela,
Ko v misel sem ga vzela ji samó.

Viljem.

Otrok je neizkušen in plašan.

Ana.

A če ji Hinek je povsem odsečen?

Viljem.

Srcé je déčelsko podobno vosku,
Ki razne vtiske lahko v sé prejema
In upogniti dá se brez napora.

Ana.

Zakaj ti je ta snubec toli drag?
Neznaten vitez brez blagá, imena.

Viljem.

Tegà mu ne očitaj! Sam ni kriv.
Bogastva ne želim nikdar od snubca.
Sicér ne silim; tudi meni, Ana,
Hčerinja sreča ni poslednja briga.
A vprašal sem, ker čaka me odgovor.

Ana

(hladno).

Zato vam hvalo vem. Kot mati njé
Povedati sem morala resnico.

(Pogleda na desno.)

Uprav prihaja Hinek. Jaz odidem.

(Odide na levo.)

9. Prizor.

(Viljem in Hinek.)

Hinek.

Pozdravljen, Viljem! Zdaj si osamél.
Le jaz ostal sem še v nadlego tu.

Viljem.

Takó je prav. Ni dobro iz vročine,
Nenadoma na hlad stopiti v zimi.
In dobro ni zamenjati takoj
Hrumečo družbo z žalostno samoto.
Polagoma . . .

Hinek.

Razumem te do cela.

A tudi jaz pojdem, mudim se dolgo.

Viljem.

Kaj tebi dom! Družine nimaš, sam
Prebivaš v gradu. Kóga te je skrb?

Hinek.

Kar ni nam dano, to samo je sreča.
Glej osamelost mi je hudo breme.
Zato pa — — pregovarjal se ne bodem —
Vrniti moram se na dom — povej
Naravnost, ali daš mi svojo hčer?
Da vem gotovo, kar razmišljam davno.

Viljem.

In bode li ob tebi srečna Tilda?
Na to premalo misliš, kakor menim.

Hinek.

Zakaj bi ravno jaz jo onesrečil?

Viljem.

Na gradu mojem nisi redek gost,
Odkrit sem vedno bil ob tebi, Hinek.
Zató povem i danes ti odkrito,
Da Tilda te ne ljubi z ono silo,
Ki srečno srci dve spoji do smrti.

Hinek.

Ne ljubi?

Viljem.

Ne, izvestno govorim.

Hinek.

In kdo je temu kriv?

Viljem.

Ne ti, ne ona.

Hinek

(jezno):

Ne jaz, ne ona, temveč ti jedini.

Viljem

(osuplo):

Kaj — jaz? Zakaj bi ti odrekal hčer?
A rekla mi je Ana sama, da . . .

Hinek.

Pustiva to! Tu k meni sedi rajši,
Da ti razkrijem svoj nekdanji sèn.
(Sede.)

Viljem.

Ne bodi čuden! Kaj o sanjah sanjaš?

Hinek.

Le sedi! Sanje so najlepši del
Človeškega življenja, vsaj zamé.
Le sedi!

Viljem

(sede).

Kaj mi boš povedal neki?

Hinek.

Prijezdil sem nedavno v gozd zvečer,
Premagal me je trud, za trudom sèn.
Na mahu sem zaspal za sivo skalo.

Viljem.

In kaj si čudnega tedaj zasnival?

Hinek.

Nenadoma uzrem ob hladnem viru
Prelepo ženo — viteza pred njo.

Viljem.

Za sanje se nikdar ne brigam dosti.

Hinek.

Morda se bodeš, Viljem, vsaj za té.
Neznana žena — v spanji sem drhtel —
Nataknila je vitezu na roko,
(Tako sem slišal), prstan čarodejni.

Viljem.

Kaj vse pritakne sèn človeku! Smešno.

Hinek.

A ne zastonj. Priseči ji je moral . . .

Viljem

(vstane).

Ne pravi dalje! Kdo bi to poslušal?

Hinek.

Da govor nje ostati mora skrit
Do njega smrtne ure, da nihčé
Ne zvé o njem, kdor ni ga slišal sam.

Viljem.

In kdo je bil neznani vitez?

Hinek

(s poudarkom).

Ti.

Viljem

(mirno).

Le škoda, da je bil to prazen sèn!

Hinek

(porogljivo).

Le škoda, da je to bila resnica,
In da sem slišal jaz pogovor ves —

Viljem

(srdito).

Ti nisi čul. Ne laži!

Hinek.

Vsako slovce.

Viljem.

Velim, da molči!

Hinek.

Vêli svoji deci!

Veleval meni ti tako ne boš.

Viljem.

Rotim te, molči, reci mi, da lažeš.

Hinek

(hladno).

Da rečem to, potem bi res lagál.

Viljem

(hodi nekaj korakov sem in tje, potem se udari po čelu, kakor bi se nečesa spomnil).

Prisezi, da nikomur ne razkriješ

Do groba te skrivnosti — ker, sicer . . .

(Potegne bodalo izza pasú.)

Na mestu te prebodem s tem bodalom.

Hinek

(stopi z roko na prsih predenj).

Prebôdi! Brezorožen sem pred taboj.

A viteške časti nikar ne žali!

Zapreti mi ne moreš usten.

Viljem

(divje).

Mólči!

(Skoči k njemu in zavihti bodalo nad prsmi. Hinek odskoči.)

Hinek.

Pomoč, pomoč!

10. Prizor.**Jošt**

(priteče).

Za Boga, kaj je to?

Kaj hočete gospodu, govorite!

Hinek

(Viljemu, ki bodalo nazaj dene)

Naj govorim li?

Viljem.

Pusti naji, Jošt!

Jošt

(preplašen).

Povejte, kaj se je zgodilo!

Viljem

(odločno):

Pojdi! (Odide.)

Oprôsti, Hinek! Srd me je obvladal.

Hinek.Pustiva to in govoriva zopet
O Tildi. Vidim, ti si nagle jeze.**Viljem.**Ko moral bi, le čuj, za svojo srečo
Pogrezniti v nesrečo drugo bitje,
Ne pëklo bi te nič? Premisli, Hinek!**Hinek.**Vprašanju odgovarja naj vprašanje:
Ko moral bi za srečo jedne hčere
Pogrezniti v nesrečo vso družino
In sebe samega in tudi hčer,
Ne peklo bi te nič? Pomisli tudi!**Viljem.**

Molčati znaš.

Hinek.

Če treba, kakor grob.

Viljem

(odpaše meč).

Ta meč ti dam jaz prvi za darilo.

Onémi za skrivnost — in moj si zet.

(Dá meč in krepko odide.)

11. Prizor.**Hinek.**Težko sem molčal tákrat — vendar sem.
Povedal nisem sanj doslej nikomur.
In prav je bilo. Čakal sem, da on
Vspodbode prej me, kar je storil danes.
Ne ljubi me . . . izvinki prazni to!
Ne ljubi me, ker nečeš ti, njen oče,
In nečeš me, ker nisem bogataš.
A čakaj! Tudi zate pride čas,
Ki glavo ti poniža zdaj oholo.
Usodni greh, ki nisem jaz ga storil,
Pred svetom mi otimlje čast, veljavo,
Vse krivde osvetljuje pred ljudmi,
V temo pehá kreposti, ali senči.
Usodni greh, o kleti greh — uboštvo!

(Zamisli se.)

12. Prizor.

(Hinek in Aloj.)

Aloj

(pride in obstoji).

Uboštvo, jaz pa sanjam o bogastvu.

Gospod, jaz sanjam o bogastvu, čujte!

Hinek

(se vzdrami).

Ne moti me!

Aloj.

Pomagati vam hočem.

Hinek.

Kaj gleviš? Ali se ti meša, Aloj?

Aloj.

Prinesel bodem vam zlata na kupe.

Hinek.

Po kaj si prišel?

Aloj.

Našel sem zaklad.

Ne, našel nisem, zvedel sem le zanj.

Hinek.

Opremi konja! Ideva domov.

(Odideta).

Zavesa pade.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

XVI. Nadvojvoda Rudolf IV.

Nemški kralj Rudolf Habsburški je pridobil Avstrijo za svojo rodovino. Leta 1282. je poveril svojim sinovoma Albrehtu in Rudolfu dežele Avstrijo, Štajersko in Kranjsko, katere so ostale od tistihmal vedno v oblasti Habsburžanov. Albrehta so volili za kralja, a že l. 1308. ga je zavratno umoril njegov stričnik Ivan. Zapustil je šest sinov. Prvi sin Rudolf je bil kralj češki, pa je umrl brez dedičev. Bolj znano pa je iz zgodovine ime Friderika Lepega. Prevzel je po očetovi smrti vladno v Avstriji, Leopold II., njegov brat, pa ob Renu. Friderik se je mnogo prizadeval za kraljevsko krono, pa mu ni šlo po sreči; voljen je bil mesto njega Henrik Luksemburžan, kateri je potrdil vojvodom njihova posestva. Ko je cesar Henrik umrl l. 1313., izkušal je Friderik zopet zasesti kraljevski prestol, pa na poti mu je bil Ludovik Bavarec, kateri je dobil od volilnih knezov jeden glas več, kakor on. Mnogo je bilo bojev, pa za Friderika večinoma nesrečnih; vendar je toliko dosegel, da ga je sprejel Ludovik l. 1325. za sovladarja. Imel je le čast brez oblasti do svoje smrti l. 1330. Sin je bil umrl že pred njim, tako tudi brata Leopold in Henrik. Ostala sta torej le še brata Albreht in Oton. Ta dva sta se zavezala s češkim kraljem v obrambo zoper cesarja, da ju je pustil v miru. Polagoma pa so se celó zblížali in zvezali zoper mogočnega češkega kralja Ivana, ki je hotel Tirolsko in Koroško spraviti v svojo oblast. Leta 1335. je umrl vojvoda Henrik Koroški ter je poveril Koroško vojvodoma. Vneli so se novi boji, vendar je naposled ostalo Koroško vojvodoma, Tirolsko pa Margareti, imenovani Maultaš. L. 1339. je umrl vojvoda Oton in kmalu za njim

njegova dva sina; tako je ostal Albreht sam gospodar vseh avstrijskih dežel. Mnogo je pridobil in marsikaj uredil, ko ga je dohitela smrt l. 1358. Zapustil je štiri sinove. Prvorojeni je bil Rudolf IV., drugi Friderik II., (u. 1362.), tretji Albreht III. s kito in četrti ženin Viridin — Leopold III.

Rudolf, rojen dné 1. listopada leta 1339., je vladal vse avstrijske dežele zase in v imenu svojih bratov. Nadarjen je bil jako, tudi izobražen za oni čas. Kazal je mnogo spretnosti pri gospodarstvu in vladi. Poročen je bil (leta 1353.) s Katarino, hčerjo cesarja Karola IV., kar je bilo zanj velika prednost pred drugimi knezi. Pridel si je naslov „nadvojvoda“, kar mu je napravilo sitnosti pri cesarju. Na dunajskem dvoru je bilo opravljeno vse po kraljevo, za dobre namene je podarjal mnogo. Friderik Kreuzpek, hraber junak, je bil njegov prvi lovec, Jurij Hauser njegov stavbar, ko so gradili cerkev sv. Štefana, Henrik Kumpf iz Hessena in Kristof Horn pa sta izdelovala podobe in sohe. Jako se je trudil, da bi si pridobil Tirolsko. To se mu sicer ni posrečilo, dokler je živel, pač pa se je srečno zvršilo po njegovi smrti, ker je bil zaročil svojo sestro z Majnhardom Tirolskim. Povišati avstrijsko moč, to je bil glavni namen njegovega življenja.

Rudolf se je mnogo vojskoval na vse strani; dasi mu ni šlo vselej po sreči, vendar ni izgubil poguma in tako res dosegel lepih uspehov. Posebno je želel razširiti svoje posestvo proti jugu do morja, pa to je bilo še pretežavno. Bili sta mu na poti dve mali državi, če smemo tako reči: beneška in oglejska. Benečani so bili takrat močni, pa tudi jako vladeželjni. V Ogleju pa je vladal patrijarh, ki je bil pravi državni knez, podložen samo cesarju, nadvojvodu pa

Viljem Ostrovrhar.

(Tragedija v petih dejanjih. — Spisal Anton Medved.)

(Dalje.)

Tretje dejanje

(se godi na Ostrovem vrhu in v Priboru).

1. Prizor.

(Soba; v ozadnji steni dolbina, v kateri stoji kip Marije, ozaljšan s cveticami.)

(Ana in Viljem.)

Viljem.

Zapustil bodem dom za nekaj dnij.

Ana.

Povedal mi je Jošt. Kam meri pot?

Viljem.

Grem v Vovbre¹⁾ k Urhu; sam me je povabil.

Ana.

A v gosti ne? Lahko-li vem, zakaj? Morda ne žali vas vprašanje moje?

Viljem.

Poménimo se pač o tem in onem. Nevarni časi so za nas, zato Potrebno je vzajemno, složno delo.

Ana.

O Urhu mi je zadnjič pravil Rajnbert, Da je sovražen dvoru Ljudevita, In da se tlà zeló majó pod njim, Ker vedno kuje, snuje skrivne spletke In ščuva zoper Majnarda sosede. Sam Albert neki ostro pazi nanj.

Viljem.

Da Rajnbert ni prijatelj Urhov, vé. Odtod menda izhaja ves ta govor.

Ana.

A Viljem moj, jaz záte se bojim, Ker mož sebičen Ureh je in zvit, Le pazi, da ne padeš njemu v mreže.

Viljem.

Ne smatraj me za dete in modrú. Sam dobro vem, zakaj in kaj mu upam.

¹⁾ Vovbre — narodno-slovensko ime za Heimburg (Domovanje). Dandanes je vas na slov. Koroškem v velikovškem okraju med Velikovcem in Grebinjem.

2. Prizor.

(Prejšnja. Jošt.)

Jošt.

Dva jezdeca ugledal sem raz stolp, Gotovo sta oba gospoda z Dobre.

Viljem.

Kakó sta daleč? Koliko ju sodiš?

Jošt.

Pol ure ne.

Viljem.

Zajahaj torej konja In jezdi jima majhen čas naproti! (Jošt odide; proti Ani): In kje je Tilda? Rad bi ž njo govoril.

Ana.

Če v gradu ni, ob zlatem je studencu. (Viljem odide na desno.)

3. Prizor.

Ana

(sama nekoliko časa zamišljena):

Življenje trpko! Jedva še živim. O slutnje, ki me z vranjimi perutmi Obletate podnevu in ponoči, Pustite, ali umorite me! Trpeti vas ne morem več nadalje. Ta zveza z Urhom, boj skrivnostni s Hinkom, In blazno-rádostno vedenje Tilde, Demantni prstan, temni časi, boji — Moj Bog, moj Bog, kaj vse pomenja to? Skrivnosti ni doslej prikrival meni Nobene Viljem, kar živiva vkupě. A zdaj — vprašanjem vsem se izogiblje, Veselih lic ne vidim ga nikdár. Kadar v samoti najdem ga, vselěj Leži mu težka roka preko čela. Za Boga, kaj ugiblje, kaj namerja!

(Položi roko na čelo in počasi odide za Viljemom.)

4. Prizor.

(Tilda in Katinka prideta z desne strani.)

Tilda

(ima v roki šopek cvetic).

Poglej cvetice, ki sem jih nabrala!
Kakó so lepe, kot bi rastle v raji!**Katinka.**Gospica, té so lepe? Prav nobena.
Kako so temne boje in brez vonja!**Tilda.**Lepó je vse, kar raste na tej zemlji,
Peresce vsako svoj imá pomen.

(Razdere šopek.)

Po vrsti cvete mi iz roke jemlji!

(Deli posamezne cvete Katinki.)

Ta bel je, ta je višnjev, ta rumen.

Katinka.

Pomena tem cveticam jaz ne vem.

Tilda.

Povej, kakó ugajajo očem!

(Zasmeje se.)

Ti nič ne veš, ker misliti mi nečeš.
Ne ljubiš me, ker nič na to ne rečeš.

(Udari jo po roki, da ji padejo cveti.)

Katinka.

Gospica, kaj sem vam storila?

Tilda.

Nič.

Katinka.

Udarili ste me po roki, Tilda.

Tilda

(mehko):

Odpusti, nisem mislila hudó.
Saj moja si, Katinka, moja, vedi!

(Objame jo.)

Ti moja ljuba, draga si Katinka.
Jaz ljubim te, kot mati ljubi sinka.
Povej mi tudi ti zdaj brez ovinka,
Da ljubiš, draga, mila, me, Katinka.

(Zasmeje se.)

Katinka.Gospica, kaj, da ste takó veseli,
Kot iz device bi otrók postali?**Tilda.**Vesela, srečna sem, tako prav meniš.
Katinka, hipe včasih doživimo,
Ko nam srcé blaženstva, sreče mrje,
Razumeš-li: od sreče mrje, mrje . . .
Ti tega ne razumeš, ne, kako li?

(Začne peti):

O zlati studenec,
Kristalni ti vir.

(Pesem prekine Viljem.)

5. Prizor.

(Viljem in Tilda.)

Viljem

(migne Katinki z rokó, naj odide).

Vesela si, in bilo bi mi žal,
Da jaz skalim ti to veselje zdaj.**Tilda**

(čudeč se):

Zakaj skalili vi, oj, oče moj?
Vaš príhod mi veselje le sladí.**Viljem.**Beseda moja bode resna, Tilda,
Zato pripravi môč srcá za njó!**Tilda.**

Poslušam, govorite le, gospod!

Viljem.Bodočnost tvoja plava v mojih mislih.
Glej, zimzelenu je podobna žena,
Ki tesno se objema v lozi debela,
Da mu viharja moč ne zlomi stebela.
Takisto mora si izbrati žena,
Ko leta dozore jo za življenje,
Soproga, druga, da se ga drži,
Da v zvezi z njim vrši visoko zvanje
V človeški družbi, kot njen zdravi ud.
Govoril bodem jasno in naravnost.
Poznam in tudi ti poznaš moža,
Ki ljubi te globoko in odkrito.
Glasú ni slavnega, a je poznát,
In vitez je, če tudi ni bogat.
Objemi ga kot svojega soproga!**Tilda.**

Povejte njega mi imé, gospod!

Viljem.Pri nas je često gost — s Sobolja Hinek.
Zakaj ne bila bi ob njem ti srečna?**Tilda.**

Zakaj, kdo vé, moj ljubi oče, kdo?

Viljem.

Ne boj se, Tilda! Ti si mladoléta,
 Srcá ti glasi glas dušé razuma.
 Preveč ne upaj človek nikdar srcu,
 Nestalno je kot časov brzi beg.
 In česar niti v sanjah ne bi zrlo,
 To včasih vanje se nenadno vseli.
 Pozdravi torej Hinka kot soproga.
 Ljubezni prvi ogenj vsak poleže,
 A spoštovanje — to ne mine nikdar.

Tilda

(vneto):

Moj oče, kjer ljubezen ne gorí,
 Odkod se rôdi pravo spoštovanje?

Viljem

(pol trdo):

Preveč mi ne modruj, očetu — hči!

Tilda

(odločno):

Te zveze meni môči ni skleniti:
 Ne črtim ga; še manj, še manj ga ljubim.

Viljem.

Če oče tvoj želí, svetuje, prosi?

Tilda.

O ne, nikdár se ž njim ne sklenem v zakon,
 Pahnila bi se sama s tem v prepad.

(Prime se za čelo.)

Viljem

(krhko):

Ljubezni do očeta ne gojiš?
 In žrtve te podati mu ne maráš?

Tilda.

Nesreča hčere bode-li vam žrtev?

Viljem

(stopi nekaj korakov na desno; sam záse):

Zastonj se nisem bal in hudo slutil.
 Takó ne gré, drugače naj poskusim.

(Obrne se proti hčeri):

Upiraš željam mojim se in prošnjam.
 Zató ne bodem prosil niti žélel:
 Velevam, čuj, in ukazujem ostro.

Tilda

(osuplo):

Moj oče!

(Za nekaj hipov stopi k njemu, poljubi mu roko in dé rahlo):

Čula nisem še do danes
 Iz vaših ust besede trde. Bodi!
 Velévajte, pokorna sem vam hči.

(Z jokajočim glasom):

Posvečam torej dnes vam sólze vse,
 Ki bodo kdaj mi lile iz očes.
 In če zahtevate veliko žrtev,
 Pokažem naj vam večjo jaz pokornost.
 Moj oče, odpustite mi samó,
 Da sem z uporom vas žalila preje.

(Tiho joka.)

Viljem

(stoji nekaj časa nem. Potem reče z mehkim glasom):

Ne joči, Tilda! Pojdi k meni, Tilda!
 Povej mi, ali meniš res, da oče
 Ne ljubi hčere bolj, ko hči očeta?
 Poslušaj me, prepričaj se, da nisem
 Brezsrčen, da te ljubim, mila hči!
 Ti pač bi me rešila smrtne rane,
 Rešila nečasti, ko bi pretila,
 In ko bi mogla ti.

Tilda.

Moj Bog, seveda.

Viljem.

In čuj! V nečast in smrt me pahneš ti,
 V nečast družino vso in tudi sebe,
 Če Hinka si ne voliš za soproga.
 Ne vprašaj me, zakaj in ne, kakó,
 Povej samó zdaj prosto svojo misel!

Tilda

(plašna).

V nečast in smrt, moj Bog, vas pahnem jaz!
 O ne, saj vse storim za vas, moj oče!
 Zakaj mi niste koj tega razkrili?
 Moliti hočem, da ga bom ljubila,
 Udana bodem mu, do smrti zvesta.

Viljem

(ganjen):

Poznam te, Tilda, ti si dobro dete.
 Zahvaljam te, sam Bog ti vrni vse!
 Morda te vendar le osreči Hinek.

Tilda.

Spominjate li onega se dné,
 Ko ste z menoj v kapelici zatiški
 Obljúbili darov za vsako leto?
 Takrát prosila Mater sem deviško,
 Da v varnem me vsegdár okrilji hrani.
 Uslišala doslej mi je vse prošnje,
 Molila bodem tudi zdaj do njé
 In upam, da me tudi zdaj usliši.

Viljem

(si otrè skrivaj solzo).

O môli tudi zame, drago dete!

(Zunaj se začuje peknet konj. Viljem hčer poljubi in odide.)

6. Prizor.

(Tilda in Vučelin.)

Tilda

(poklekne pred kip in sklene roki; v tem zazvené strune mandoline, a ona ostane zatopljena v molitev).

Vučelin

(pride tiho, postavi mandolino ob steni in gleda nekaj časa molčé deklico).

Motiti je ne smem. Naj moli angel!
 Kakó je lepa! Kakor bi jo svit
 Ozarjal. Lepša se mi zdi v molitvi.
 A čuj! Vzdihuje. Kaj teži ji dušo?
 Jaz prvi naj jo vzdramim in pokličem.
 Gospica Tilda!

Tilda

(hitro vstane.)

Kdo je? Vučelin!

Vučelin.

Odpusti, da sem te v molitvi motil!
 Kakó sem žélel, da te zopet vidim!

Tilda.

In koga vidiš?

Vučelin.

Tebe vendar, Tilda,
 Ki ljubim te nad zénico očesno.
 Kaj zrem! Zaplákano ti je okó.
 Kdo zlo ti je učinil, razodéni!

Tilda.

Gospód, ni solza vselej znak bridkosti.
 Zakaj sem se solzila, ne vprašajte!

Vučelin

(nemirno):

O Tilda, Tilda, kaj se je zgodilo?
 Nikar ne sej mi v dušo groznih slutenj!

Tilda.

Nevesta sem.

Vučelin.

In jaz sem ženin tvoj.

Tilda.

Moj ženin je s Sobolja — vitez Hinek.

Vučelin.

Ne skušaj me! Srcé imam občutno.

Tilda.

Potrjam še vam, vitez Vučelin.

Vučelin

(razburjeno):

Potem vsaj reci, da ga ti ne ljubiš!

Tilda.

Vsak dar najboljši pride od Boga:
 Do njega mi ljubezen On vsadi.

Vučelin.

Ne umem te, govôri, prosim, jasno!
 O Tilda, ali te ne ljubim dosti,
 Ne ljubim s pravim ognjem, s celo dušo?

Tilda.

Nikar še vi srcá mi ne težíte!
 Očetu pokorim se, on zahteva,
 Da Hinek bodi moj dosmrtni drug.

Vučelin.

Zahteva? Je-li to mogoče, res?
 On, blagi mož, vzbujénega duhá,
 Očetu mojemu zaveznik, drug?
 O ne, to ni mogoče, ni resnica.

Tilda.

In vendar je takó. Zakaj, ne vprašaj!

Vučelin.

Biló je torej vsé prevara bridka,
 Le prazen sèn, tem divnejši, čim krajši.

Tilda

(rahlo):

Moj oče je nesrečen, Vučelin.
 Zakaj, ne vé, povedati ne morem.
 Le to mi je skrivnostno razodel,
 Da jaz v nesrečo ga še večjo vržem,
 Če Hinka si za druga ne izberem.
 To bode ti dovolj, kaj nè, od mene.

(Preneha, potem stopi bližje k njemu.)

In ti gotovo mi odpuščaš to.
 O reci, da mi odpustiš?

Vučelin

(tiho):

Odpuščam.

Tilda.

Da zabiš name tudi?

Vučelin

(krepko):

Zabim? Ne!

Tilda.

Da Hinka mi zató ne posovražiš!
 Vsaj to obljubi, ako si me ljubil,
 Potem olajšaš mi srcá bolesti.

Vučelin.

Še ljubim te — obetam tudi to.

Tilda.

Iz duše dna vsprejmite mojo hvalo!

(Podá mu roko in se ozrè milo nanj.)

Odpuščate mi torej. Bog vam plačaj!

(Odide naglo na levo.)

7. Prizor.**Vučelin**

(gleda nekaj časa molčé préd-se, potem položi desnico na čelo).

O misli, v glavi moji se zberite,
V trpljenji naj pokažem, da sem mož.

(Preneha.)

Na veke iz spomina mi zbežite,
Minoli dnevi — petja, lepih rož!
Jesen je mrzla tukaj. Viher boji
Pobrali cvet so zemlji, duši moji.
Kaj tožim jedno — osamèl golob!
Vsa tožba mi ne vrne prejšnje sreče.
Gorjé, kdor srcu mehjemu je rob!
Srcé v prepad jadú ga samo meče.

(Premišlja nekaj časa.)

Gorkó te ljubim, kakor sem te ljubil,
Četudi mi ne bodeš sladka last,
Gorkeje ljubim, ker sem te izgubil.
Zató me mini bol in vsa prepast!
Pred srečnega bi Hinka pal najraje
Na svoj obraz in prosil ga, rotil,
Da ji ponujaj vse dobrote, slaje,
Da bodi ji udan in dragomil.
Če mi kedaj v življenji razodeneš,
Da srečna s svojim drugom vživaš raj,
Veselja tudi meni raj odkleneš,
Ki temna skrb zapira mi ga zdaj.
O čuvaj Bog te, Tilda, angel, varno,
Tvoj dušni svit obsevaj svit njegov!
Usiplji nate sreča radodarno,
Kar hrani le v naróčaji darov!

(Čez nekaj časa odločno:)

In jaz? Ne bodem tožil v svét sanjavo,
Krepkeje le ta meč naj brani — pravo!

(Prime za meč ob boku in odide z moškimi koraki, zadene ob mandolino, ki pade in ji struna počí.)

Zavesa pade.

8. Prizor.

(Starinska dvorana na Priboru. Polutema, da se težko dadé obrazi razločevati. Na ozadnji steni visé meči, štíti, šlemi, oklepi.)

(Armin Priborski, Konrad s Trate.)

Konrad.

Ob kateri uri je naznanjen shod?

Armin.

Ob tej. Midva sva točna. Vendar upam,
Da pride skoro Ureh z bratom svojim
In z Ostrovrharjem in z vsemi drugi.

Konrad.

Jaz ménim, da je Ostrovrhar naš,
In menim, da je stvar ž njim trdna naša.
On sila je močan. Držimo ga!

Armin.

Le brez skrbi! Saj v Urhovih je rokah,
In koga, vprašam, Ureh ne preveri?

Konrad.

Na Ostrem vrhu gledal sem konjake.
To kléna je žival in mnogobrojna.
Orožja hrani kupe, in vojščaki
Njegovi, ti veljajo v vsakem boji.

Armin.

On sam veljá za pet orjaških mož,

Konrad.

Zató ga Majnard boža, k sebi vabi.

Armin.

Zaman. On svoje se moči zaveda.
Mendà gredó. Saj Ureh dobro vé,
Kod vodi pot do skrivne té dvorane,
Ta shod je znamenit. Bodimo složni!

(Vrata se odpró.)

9. Prizor.

(Prejšnja. Viljem, Ureh in Friderik z Domovanja, Eberard Šent-Peterski. Oton in Vučelin z Dobre, Friderik z Belega Brda vstopijo.)

Ureh.

Za čast in pravo! Zdravi mi bodite!

Vsi.

Za čast in pravo!

Konrad.

Kje je nadškof Konrad?

Ureh.

Imamo list od njega. Vse povem.
Gospóda, čas je drag. Začnimo précej!
Preberem naj pred vsem nadškofov list.
V zavetji pač smo varnem zdaj, Armin?

Armin.

Za vami je na moj ukaz takoj
Stražník potegníl kvišku most, in vhod
Do té dvorane znan je le domačim.

Ureh,

(ko se drugi vstopijo okrog mize):

Takó mi piše solnograjski škof:
 „Prišel bi rad do vas na skrivni zbor,
 Da sem osvojil mesto Most pri Muri.
 Razgnal je Albert včeraj moje čete
 In vojvodi bavarskemu pri Mostu.
 Domóv sem hitel, da si čuvam grad.
 Delujte hitro! Vojvoda je hiter.
 Vse pada, kamor seže meč njegov.
 Opat iz Admonta je vès vojník.
 Upor na Štírskem je zadušen skoro,
 Uničen Ivan, vzeto mesto Kisek
 In petintrideset že mest in gradov.
 Ta čas vam je primeren; kakor čujem,
 Napotil se je včeraj Albert v Augsburg
 K izbornikom, da mu dadé cesarstvo.
 Za čas in pravo! Zdravi mi bodite!“
 Takó nam slóve list. Sodite sami!

Oton.

To dvoje na izber je zdaj: Zavezo
 Razdreti, ali planiti na dan,
 Da z več strani nakrat upor izbuhne.

Friderik z B. B.

Zakaj smo jo sklenili? Le naprej!
 Začeto delo moramo končati.

Viljem.

Dolóči se namen, razkrij načrt!
 Govóri Ureh sam, mi poslušajmo!

Ureh.

Ne bodem vam krivic razpravljaj raznih,
 Ki prizadeva nam jih Ljudevit:
 Kakó plamtí od črta zoper nas,
 Kakó v oči ga bóde naša moč,
 Kakó za gradom si prisvaja grad
 In neoméjeno oblast si snuje.

Friderik z D.

To vemo Korotanci mi najbolje.

Ureh.

In kaj pa Albert, vojvoda avstrijski?
 Opatu je izročil vso oblast.
 Voditi slepo dá se Švabom dvornim,
 Cesarske krone išče, da še huje
 Potare nam veljavo po deželi;
 Po mejah zemlje lakom se bojuje.

Konrad.

Da prèstol ustanovi vsemogočen.

Viljem.

On bodi več, kot ‚primus inter pares‘.

Ureh.

Pravice té mu ne krati nikdó.

Oton.

In kak je zmoter naš? To govorimo!

Ureh.

Izvolimo si novega vladarja!
 In ta je Venceslav, vladar na Češkem.

(Vsi osupnejo.)

Osupli ste. Čemú? Bodite mirni!
 Drugače zmotra ni doseči moči.

Viljem.

Opat je vsemu kriv in Švabi dvorni.

Ureh.

A teh — kakó se iznebiš drugače?
 Na mirni poti ne! Zastonj je trud.

Oton.

Ta zmoter je visok, in rečem, drzen.

Ureh.

Dosežen vendar krepki naši volji.
 Poglejmo le okrog mejaše svoje!
 Nikogar ni, ki ne bi nas podpiral.
 Naklonjen nam je Ogrov kralj, Andrej,
 V zavezi z nami vojvoda bavarski,
 Pomore Venceslav nam v boji vsakem,
 In Rajmund v Ogleji je naš pristaš.

Eberard.

In kadar meč za pravo zavihitimo,
 Pridruži se nam vrsta skritih drugov,
 Ki zdaj molčé iz samega strahú.

Viljem.

Načrt pové, je-li dosežen smoter.
 Razboren mož ne stavi si naloge,
 Dokler pomočkov ni do njé premislil.

Ureh.

Načrt ni drzen in previdno stvorjen.
 Počasi ne, skrivaj začnimo delo,
 Da moč narastla nam okrepi voljo.
 Vsakdó med nami, kar nas tu je zbranih,
 Nabavljaj si orožja, konj in borcev,
 Po svoji moči varno in na skrivnem.
 Število móž naznani včasih meni
 Po vernem slú, da našo moč razsodim.
 Čakali bodemo primerne dobe,
 Ki dolgo se odmikala ne bo.
 Kdor prvi dvigne meč, pozove prvi
 Zaveznike na boj! Vsekakor čislo
 Potrebno baš za silo tistokratno,
 Ker vseh močij ne vabimo na dan,
 Dokler ne zapretí največja sila.

Viljem.

In bode li dovolj vsakdó oprezen,
Da boja se ne loti svojevoljno?

Friderik z B. B.

Izvestno Ljudevit upor najprvi
Izzove; saj ne mine skoro dan,
Ki ne bi nam ponudil dosti vzroka,
Da se potegnemo za čast in pravo.

Konrad.

In Korotan je kraj za to pripraven,
Ker sredi med zavezniki leži.

Viljem.

Če vzdignemo se zoper Ljudevita,
Zadét je Majnard, oče, dever Albert.

Ureh.

Kaj to nam mari! To je smoter naš.

Viljem.

Tovariši in stánovski mi drugi!
Okánili smo važnega se dela;
Ne delajmo le s srcem — nò z razumom.
Ne vòdi nas sebičnost, slavohlepje,
Ne slepi nas sovraštvo, hipen srd!
Pred Bogom bodi zmerom vest nam čista.

Konrad.

Za svoje pravo smemo se boriti.

Ureh.

Ne delajmo le sebi, tudi ljudstvu,
Ki vsè trpi v neštetih, krvnih bojih,
Ki bije jih vladar za svoj le prid.
Pravica bodi praporja nam geslo!

Viljem.

In mislite-li vsi jednako z Urhom?

Konrad.

Ne prišli bi drugače k temu shodu.
Jaz njega se držim, in kdo ni z nama?

Vsi.

Mi vsi.

Viljem.

Dokončno govorite-li?

9. Prizor.

(Vrata se nakrat odpró in Aloj vstopi oprezno ter zdrzne
pred zborom. Prejšnji.)

Armin.

Govôri, kdo si!

Armin, Ureh, Konrad.

Kdo si, odgovôri!

Armin.

Zakaj molčiš?

Ureh

(Arminu):

Zaneti plamenico!

(Armin užgè plamenico.)

Aloj.

Gorjé, gorjé!

(Hoče zbežati. Vučelin mu zastavi pot pred vrati.)

Konrad.

Povej, počakaj, kdo si!

Aloj.

Prizanesite! Nisem mislil zla.

Armin.

Po kaj si prišel sem v ponôčni dobi?

Aloj

(jecaje):

Nič hudega . . .

Ureh

(jezno):

Po kaj si prišel sem?

Aloj.

Prišel sem po zaklade . . .

Armin.

Tat si torej.

Aloj.

Ne tat, gospod. Nikdar še nisem kral.
Prizanesite, prosim, poslušajte!

Armin.

Ne trati časa! Hitro nam povej!

Aloj.

Prišel sem po zaklade v to dvorano,
Zaklade, ki jih čuvajo duhovi.

Oton z D.

Duhovi? Kákošni?

Armin

(Otonu po strani):

Takó ljudjé

Med sabo govoré, da tukaj duh
Zaklade straži in rešitve čaka

(k Aloj):

In kdó ti je razkril o teh duhovih?

Aloj.

Vaš sluga, o gospod, sam Koloman.

Ureh

(Arminu tiho):

Namena drugega vsaj ni imel.
Morda ni ovaduh. Obraz poznam.
A kje sem ga že videl? Kdo si ti?

Viljem.

Oproda Aloj, vitezov s Sobolja.

Aloj

(ponižno):

Služabnik na Sobolji sem — oproda.

Ureh.

A kaj si bode mislil o tem shodu
V ponočni uri? Lahko nas izdá,
Četudi baš ni prišel vohat k nam.
Incarceretur!

Konrad.

Occidatur clam

Aloj.

Gospod se bode moj osvetil njemu,
Kdor žalega mi kaj stori, gospodje.
Moj príhod bil je blagega namena;
Rešiti hotel sem duhove grešne,
Ki tu trpé in stražijo zaklade.

Viljem

(bolj tiho):

Pustimo ga, naj ide prosto pot!

Aloj.

Zahvaljam vas, gospod na Ostrem vrhu.

Armin

(Aloju):

Poslušaj nas! I mi nocoj smo prišli
Izganjat teh duhov. Pogledaj ta list!

(Pokaže mu pečat.)

Sam nádkšof ga je pisal nam in v njem
Nam razodel besede tajno-svete,
Ob njih odhodu so se vsi zakladi
V trenutji zgruzili v pepel in prah.

Aloj.

O groza! Prav, da sem prekasno došel.

Viljem

(resno):

Odide naj!

Armin

(Aloju mirno):

Le hodi prosto pot!
V konjaku morda hlapci še bedé.

Aloj

(se poklanja).

Zahvaljam srčno vas, gospodje žlahtni.

(Odide skozi vrata.)

10. Prizor.

(Prejšnji brez Alojja.)

Ureh

(Arminu):

Prevaral si ga pámetno, Armín.
A zdaj ne dajmo se motiti! Dalje!
Kdo ni z načrtom mojim zadovoljen?

Konrad.

Kdo ni? Mi vsi — dokončno smo ti rekli.

(Viljem se ožre zamišljen k tlom.)

Ureh

(slovesno):

In Viljem Vrha Ostrega junak,
Odreče li nam on mogočno roko,
Ko boj smo napovedali krivici?
On, čegar zarod je od davnih časov
Za dom boril se in za plemstva čast.
Bogá se nam je bati, ne ljudij!

Viljem.

Vladar ima oblast od Njega, čujte!
Voliti ga imamo mi pravico,
Sicer razruši samovlast ves svet.

Oton z D.

Podaj nam roko, viteško besedo!

Armin.

Zavihti svoj veliki meč pred nami!

Vučelin.

Pokažite, da vrednemu sem pé!l
Na gradu vašem nekđaj hvalospev.

Ureh.

Zavihtimo za pravo svoje meče!

Vsi

(potegnejo meče z boka in je zavihté).

Za čast in pravo!

Viljem

(potegne hitro meč).

Vzdigam.

Ureh

(odvažno):

Zbor je sklenjen.

Zavesa pade.

Viljem Ostrovihar.

(Tragedija v petih dejanjih. — Spisal Anton Medved.)

(Dalje.)

Četrto dejanje

(v Tridentu. Dvorana; sredi miza in stoli).

1. Prizor.

Viljem.

Zakaj ne pride? Kaj ga zadržuje?
Povabi me in samega pusti.
O kolikrat sem bil pri grofu že!
Vesele duše vselej sem prihítel,
Kdarkoli me je klical k sebi v gosti.
A danes? Vedi Bog, kaj me skrbi!
Resnico pač si govorila Ana:
Poyoda vselej temna slutnja nima,
Rodi se sama in živi ob sebi.
Povoda nima? Moja ga ima.
Brezumni človek! Lastnemu razumu
Tajiti hočem to, kar vem in čutim.
Ponočni shod mu je nekdo ovadil.
A kdo? Oproda Hinkov, drugi ne.
Ovadil? Kaj se mi zgoditi more?
Ni vedel on, o čem smo govorili.
Le Majnard, tá bi hudo sumil vsaj.
Toda čemu vsa skrb? Lehkà je vest.
Pravice iščemo, in ta je sveta;
In boj smo napovedali krivici,
Ta boj je tudi svet. Čemú ves strah!

(Prestane.)

Pravica? O nejasna ti beseda!
Kdo ume te, kdo vé za tvoje meje?
Ko méni, da te boža tvoj branitelj
In ljubi, čestokrat v obraz te bije.
Bežite misli duhomorne strani!
Kaj bodem dete, — plašen in nestalen?

(Nestrpno.)

Zakaj ne pride skoro, da me reši
Nemira, ki teži me brez potrebe.
O čudno je srcé človeško, čudno!
Samó se toži in samó se brani,
Kako in kdaj potem dosezi mir!
(Prisluškuje. Koraki se začujejo. Oddahne se.)
Korake slišim. Menda grof prihaja.

2. Prizor.

(Viljem. Hinek.)

Hinek

(vstopi in se prestraši).

Ti tukaj?

Viljem.

Jaz. Zakaj se čudiš?

Hinek.

Čudim?

Zakaj? I nò, naključje pač je to,
Da snideva samá se v ptujem domu.

Viljem.

Jaz čakam grofa, ki me je pozval.

Hinek.

Jaz prišel sem ga obiskat nezvan.

Viljem.

Na mojem gradu dolgo te ni bilo.
Zakaj se meni, Hinek, izneverjaš?

Hinek.

Opravki, Viljem, veš, opravki razni
Zavirajo človeka. Res, gotovo!
Sicér pa pomnim še, da tvoj sem zet.
Že pridem. Nič ne boj se, dragi Viljem!

Viljem.

Govoril sem že zate s hčerjo svojo,
In zveze se ne brani več s teboj.

Hinek.

Kaj pravi k temu Vučelin, sanjač?

Viljem.

Zakaj sanjač? Jaz nič ne vem o tem.

Hinek.

Človeka ti ne kaže le beseda,
Temveč pogledov tudi tajna moč.
Sicér je prav. In jaz povsod sem molčal.

Viljem

(zopet prisluškuje).

Zdaj vendar grof prihaja. Da, prihaja.

Hinek.

Ti preje ž njim govóri! Jaz odstopim.

(Odide na desno.)

3. Prizor.

(Viljem. Majnard.)

(Majnard pride s kratkim mečem.)

Viljem.

Do tal se klanjam.

Majnard.

Ave, mi amice!

Čakali ste me dolgo, odpustite.
Iz Beča sem prišel pred nekaj dnevi.
Domá sem našel précej dosti dela.

Viljem.

Kakó ne? Rad verjamem, svetli grof.

Majnard.

Usoda, kakor veste me nemilo
Udarja. Sin sedi še zdaj ujet.

Viljem.

In Albert, starji sin je pal celó.

Majnard.

V Šent-Vidu vrè ustaja. Šel sem v Beč,
Da Ljudevita bi izvabil ječi.

Viljem.

Eliza, vojvodinja, mu je sestra,
Zatorej zèt se vaš potegni zanj.

Majnard.

Leté mu misli na stotere kraje,
Povrnil se je z Nemškega potrt.
Cesarsko krono je dosegel Adolf,
Napočili za nas so tožni časi.
Nikjer pokornosti, nikjer zvestobe.
Todà pustiva tožbe! Danes vam
Imam veselo sporočiti vest.

Viljem.

Veselo vest? Za mene? O povejte!

Majnard.

Pri Albertu sem bil in mu povedal,
Kako je ljud uporen v Korotanu.
A vas sem hvalil, vitez Ostrovrhar,
Da v Krajni hranite zvestobo, mir.
In vojvoda ob tem se je vzveselil;
Poznato ni mu vaše le imé,
Poznata tudi srčnost, vernost, moč.

Viljem.

Te hvale ne zaslužim jaz od vas.

Majnard.

In pomenljivo je dejal naposled,
Da mu hvaležnost ni nezana čednost,
In da pokaže jo dejanski, tudi,
Kadar cesarski prestol si utrdi.
Kaj mislite, kakó vam jo pokaže?

Viljem.

Ne vem, gospod, ne morem ni slutiti.

Majnard.

Poviša vas do knežjega stanú,
Takó mi ni nejasno sam namignil.

Viljem.

Po časti nisem hlèpel tej nikdar.

Majnard.

Lepó! A čast zasluži krepka duša.
Kar bili ste doslej, to ostanite!
In zdaj mi ne zamerite, da moram
Na delo. Pisal je namestnik moj
V Šent-Vidu list, ki nisem ga še bral.

Viljem.

Zahvaljam vas za vso naklonjenost;
In klanjam se do tal vam sluga vaš.

(Odide.)

4. Prizor.

(Majnard. Told.)

Told.

Namestnik piše.

Majnard.

Žalostne novice?

Told.

Dà, kakor vselej. Naj-li berem?

Majnard

(sede).

Berite!

Told.

Slavni vojvoda in grof!
Po mestu vlada pokoj nekaj dnij,
A tisti čudni, tesni, tajni mir,
Ki čestokrat lomast viharja znani.
Nocoj sem zvedel, (pozno to že pišem)
Da Rajnbert z Glaneka, zaveznik verni,
Zavratno bil je umorjen, ko sam
Na izpreježo šel je iz gradú.
Morilec ni mi znan, ker blagi Rajnbert
Ovaditi ga hotel ni pred smrtjo.
„Obvaruj Bog, tako je dél bajé,
Da zdaj bi komu škodoval z besedo,
Ko selim s tega se sveta na drugi.
Odpuščam mu zaradi Njega rad,
Ki tudi meni odpusti naj grehe.“
Imetja Ostrovrharju je pol
In pol deželnemu zapustil knezu.
Še več naznani vam soboljski vitez,
Ki napotí se jutri sam v Trident.

Majnard.

Takó? O Rajnbert, zate se osvetim.
Do viška je prišlo. Na delo treba.

Told.

Gospod, izrazim-li naj svojo misel?

Majnard.

Nò, kakšno? V takih časih svèt je drag.

Told.

Pomirjevanja ne in ne pogodbe
In ne povelja, ne prošnja, rotenja:
Za meč je treba zdaj prijeti srčno!
Vsak dan upor zatreti bode huje.

Majnard.

Vojaška kolika je moja moč,
Ki lahko bi jo odposlal od tod?

Told.

Prešteval in računil sem že danes.
Konjikov sto, oklepnikov nad dvesto
In pešcev zgrnemo do petsto vkupe.

Majnard.

In obveljajo ti?

Told.

Z vodnikom modrim.
Pridruži nam se nekaj vitezov,
Kar zvestih je ostalo v Korotanu.

Majnard.

A bojni troški, ti ne bode majhni.

Told.

Na Gláneku bogastvo tudi ne.

Majnard.

Pomislim naj. A vi poglejte, prosim,
Kdaj pride v grad soboljski vitez.
Podrobno moram zvedeti o vsem.
(Told odide.)

5. Prizor.

(Majnard, Hinek, pozneje Aloj.)

Hinek

(pride z desne).

Ponižni vaš podložnik, tukaj sem.

Majnard.

O pravem času ste došli do mene,
Poslal vas je namestnik.

Hinek.

Da, gospod.
A tudi sam od sebe bi prišel,
Ker čutim, da je moja to dolžnost
Izdati, kar preti i vam i dômu.

Majnard.

O Gláneškem poroča mi namestnik.

Hinek.

To, menim, ni najhuje.

Majnard.

Ni najhuje?
Potem povejte hitro, brez ovinkov vse!

Hinek.

Zarota skrivna zoper vas se snuje.

Majnard.

Zarota! Kaj? In kdo je v tej zaroti?

Hinek.

Armin Priborski, Ureh z Domovanja.

Majnard.

Ta dvá? Poznam ju — in verjamem rad.

Hinek.

A nista sama.

Majnard.

Kdo je torej še?

Hinek.

Nju brata. Konrad s Trate, Oton z Dobre.

Majnard.

Odkod to veste? Kdo vam je povedal?

Hinek.

In še nekdó je v skrivni tej zaroti...
Verjeli mi ne boste — Ostrovrhar.

Majnard

(vstane razburjen).

To ni mogoče! To je zlobna laž.

Hinek

Pozovem naj li sèm osebo tisto,
Ki vse na lastne zrla je oči?

Majnard.

To ni mogoče. Kdo je videl sam?
Pokličite osebo tisto précej!

Hinek.

(odpre vrata in pokliče):

Pristopi, Aloj, in povej resnico!

Aloj

(se pokloni).

Ponoči bil sem na priborskem gradu
V dyorani, kjer bajé straši iz davna,
Menèč, da v nji zakladov si otmem.
Takó mi je oproda grajski pravil,
Da grešni skriva zbor duhov zlato.

In res sem našel zbor, a ne duhov —
No vitezov, katere vse poznam,
Ker vse sem videl že na Ostrem Vrhu.

Majnard.

In Ostrovrhar bil je tudi tam?

Aloj.

On tudi. On celó je branil drugim,
Da niso mi nič žalega storili.

Majnard.

Razgovora ne veš?

Hinek.

Ne vé ničesar.

(Aloju):

Odstopi! Razodel si, kar si vedel.

(Aloj odide.)

Majnard

(zase).

Ponoči . . . Ureh z Domovanja, Konrad,
Uporniki poznati že . . . in Viljem . . . ?

Ponoči . . . to ni drugega . . . zarota!

Pustite me, gospod, za nekaj hipov!

(Hinek se pokloni in odide.)

6. Prizor.

(Majnard pozvoni.)

Strežnik.

Gospod, velite!

Majnard.

Hiti na dvorišče,

Pokličí Ostrovrharja do mene!

Strežnik.

Minilo nad četrť je ure že,

Odkar je kakor blisk odjahal z dvora.

In ž njim opróda tudi.

Majnard

(zase).

Slaba vest.

Pokličí torej mi gospóda Tolda,

In hiter sèl za Beč se mi opravi.

Strežnik.

Kakór želite, précej naročím.

Majnard.

Naróči mi takoj!

(Strežnik odide s poklonom.)

7. Prizor.

Majnard

(Sede k mizi, vzame gosje pero in vzdihne):

Et tu mi Brute!

8. Prizor.

(Majnard. Hinek.)

(Ko Majnard nekaj časa piše, stopi predenj)

Hinek.

Še to, presvetli grof, še to sem zabil.

Majnard.

Kaj?

Hinek.

Odpustite, da vas motim v delu!

Ostani moje poročilo skrito,

Ostani vsaj imé poročevalca,

Ker Ostrovrhar meni bode tast.

Majnard

(čudeč se).

Vi snubite njegovo hčer?

Hinek.

Da, jaz.

Majnard.

Ne bojte se! Ne bodem nehvaležen.

(Čez nekaj časa.)

Today, če vstane boj, gospod s Sobolja,
Ne greste-li na boj, zamé — vladarja?

Hinek.

Njegovi glavi prizanesem . . . moram.

Ponižajte jo drugi — kdor že koli!

Jaz svojo žrtev si poiščem v boji,

Ki sreči je življenja mi napoti,

Ki tudi skrivne je zarote ud.

Uklanjam se ponižno, vaš podložnik.

(Hitro odide.)

9. Prizor.

(Majnard. Told.)

Told

(ob njegovem odhodu baš pride).

Prišèl sem, svetli grof, kaj mi velite?

Majnard

(odloži gosje pero, zgane list in vstane).

Kdaj bi se mogla zbrati vsa krdela

Za skrajno silo, da gredó na pot?

Told.

Čez osem dnij, povsem oborožena;

Ker pota so nalivi razmehčali,

Zato je treba trdne nam opreme.

Majnard.

Jaz volim torej vas za vojskovoja,

Da kaznite upor kar najostreje,

In hitro, kolikor je le mogoče.

Told

(pokloni se).

Za čast in vero to vam bodi hvala.
A kdaj odrinem naj z armado svojo?

Majnard.

Še danes odpotuje tjà moj sin,
A vi čez osem dnij. Zdaj brez odloga!
Zaroto so osnuli zoper nas —
In Ostrovrhar tudi je zarotnik.

Told

(iznenajen):

Kaj? Tudi Ostrovrhar? Bog nebeški!

Majnard

(pol mirno/ pol odločno):

Zvihrajte z mečem brzo v Korotan,
Jaz z listom spravim v Beču vse na dan.

(Oba odideta na levo.)

*Zavesa pade.***10. Prizor.****Viljem.**

(Pod grajsko lipo na Ostrovem vrhu.)

Na boj odidem s celo vojsko svojo?
Je-li mogoče, je-li res, za Boga!
Zares! — Nazaj ne morem več, ne smem.
Pozval me je prijatelj Ureh sam,
A ne prijatelj le, zaveznik tudi,
Kateremu dolžan sem z bok prisege,
Da na pomoč mu v zágati hitim.
Prišel sem daleč, da nazaj ne morem.

(Nekaj časa preišlja.)

Če zdaj razmišljam smoter svoj, nakano,
Kakó da mi srcé utriplje glasno,
Da vest pritiska mi neznosen kamen?
Ko človek se po lestvi slave vspenja,
Zamaknjen gleda le naprej, le kvišku.
A kadar lestvi se podstav zmajè,
Kadár ozreti mora se nazaj,
Naproti zazijá mu prépad širi,
Stemní se mu pred strmo globočino
In kès mu z vročim ostnom v dušo črta
Besede suhe: Gledal bi nazaj!
O kès, spoznanje — mračna gosta duše,
Ki vedno, vedno prideta prepozno!

(Preneha.)

In vendar, ali nisem videl preje
Sežaja svojim delom in besedam? —
Zavratno umorjen je Rajnbert, svak . . .
Nihčè ne vé, kedo ga je umoril.
Nihčè . . .? Moreči sum ne trapi me!
Prijatelj moj je Ureh, in nečastno
Zamé je misliti o njem nečastno.

Todà zakaj je vedno bil ob njem,
Kadar sem le ga v misel mu prizval?
Zarota je izdana, kdo bi dvomil,
Zato ne morem in ne smem nazaj.

(Čuje se glasen razgovor in zvenkèt.)

Kako vrší na dvoru vse veselo,
Z obrazov sije bojaželjnost vsem . . .!
I jaz sem vihtel meč nekoč veselo
In radostil se hrabrih borcev svojih;
A danes? Kje pogum je oni moj,
Zakaj me stiska čuden, tajen strah?

(Položi desnico na čelo, a jo hitro odmakne ter pogleda vilinji prstan.)

O Vila blagotvorna, ki si nekdam
Obetala časti mi in bogastva,
Obetala gradov, vojakov srčnih,
Poguma vlij, moštva v té prsi vsadi;
Še zdaj, še danes! Vedi, da potem
Demántni prstan ti nataknem rad
Nazaj na prst — podaj ga, komur hočeš —
Četudi brez časti in brez bogastva
Ostala leta preživim v samoti. —
Še zdaj, da bitev to končam za pravo!

11. Prizor.

(Viljem. Jošt.)

Jošt

(pride z desne).

Gospod, prinesem naj li vam opravo
Vojaško, šlem, obnožje, škit, oklep?

Viljem.

Oborožena li je cela truma?

Jošt.

Pripravljena celó je za odhod.
Vojniki z Dobre že so okrepčani.

Viljem.

Potem opravi tudi mene, Jošt!

(Odide s krepkimi koraki na levo.)

12. Prizor.**Jošt**

(gleda nekaj časa za njim).

Nikdár še nisem šel tako težko
Po to opravo, kakor danes pojdem.
V spomin prihaja mi nocojšnji sen.
Napravljal sem gospoda v sobi sam;
Tedaj je prebledel, pogledal tožno,
In jaz preplašen sem ga tiho vprašal,
Zakaj bledí — in tiho je odvrnil:
Napravljaš danes me poslednji pot.
Ne verujem sicer čez mero sanjam,
A sanje té mi ne gredó iz glave.
Mordà . . . Todà na stran bojazen!

(Odide na desno.)

13. Prizor.

(Eberard in Oton z Dobre prideta in se ustavita.)

Oton.

Povej mi vendar, kdo je prvi mesto
Šent-Vid napal in s kakošnim povodom?

Eberard.

Počél je boj sam Ureh z Domovanja
Ter vojvodo z Bavarskega pozval,
Da pride mu v pomoč skrivaj, ponoči.
Porábila sta pač priložnost lepo,
Ko se je Albert baš mudil na Nemškem.

Oton.

A tudi solnograjski škof je prišel,
Z vojaki, kakor mi je Viljem pravil.
Osvójeno je mesto; starji sin
Umrí je na bojišči, grofov Albert;
Ujet je Ljudevit, odveden v zápor;
Zakaj nas torej Ureh še pozivlje
Na boj, ki že ga je končala zmaga?

Eberard.

Nevarnost mu največja zdaj preti.
Bavarski vojvoda ga je zapustil,
Takisto se je vrnil škof na dom,
A Hinek, grofov mlajši sin, za njim
Prišel je zdaj, da zaduši upor.
Obglaviti je dal meščana dva,
In Urhu ne odide trda kazen,
Ker Majnard je vojakov mnogo sinu
Za spremstvo dal, in kakor vsak trdi,
Velika truma je za njim na poti.
Zato me je poslal poté in semkaj.

Oton.

Kako da je posezal Rajnbert vmes?

Eberard.

Naščuval ga je vojvoda v Šent-Vidu.
Dokler ni mesto palo, zrl je Rajnbert
Razpor in vedne praske z Urhom mirno,
Potem je dvignil meč — a kratko vihtel.

Oton.

In kdo ga je umoril?

Eberard.

Jaz ne vem.

Oton.

Ne veš? Ne sumiš? Ti gotovo veš.
Povej mi! Molčal bodem kakor mutec.

Eberard.

Kaj pač ti je do tega! Jaz ne vem.

Oton.

Kot moj zaveznik mi prikrivaš to?

Eberard.

Počakaj! Vse povem, ko mine boj.
A zdaj ne mislimo na tó, saj veš,
Da mora človek v bitev mirne duše.

(V tem prinese Jošt veliko opravo.)

Poglej, oproda nese že opravo!
Kako sopiha! Težka je zares.
Obleče jo lahkó jedini Viljem.

Oton.

Stopiva ž njim še midva, Eberard.

(O.lidejo vsi na levo.)

14. Prizor.

Tilda

(počasi pride z vrta, ki je v ozadju).

Nevesta sem — in ženina nikjer,
Pripravljam se na pir — in v boj gredó.
Poročno krilo se mi tkè in šije —
In jaz temno oblečena tod hodim.
On ljubi me in se ne zmeni zame —
Jaz molim, da bi ga cenila vsaj,
In mislim dan za dnevom nanj.
(Po majhnem premoru s tresočim glasom):
O Vučelin, da moško mi srcé
Nebeška roka v pŕsi položi,
Trpela bi, ker bi trpeti mogla.
A žensko bitje, srcu napovej
In boj si napovedalo življenju.

(Pokrije z rokami lice.)

15. Prizor.

(Vučelin. Tilda.)

Vučelin

(v vojaški opravi).

Gospica Tilda, smem-li danes zopet
Stopiti pred obličje vaše, smem-li?

Tilda

(se ozrè nanj).

Kakó bi mogla vam braniti to!
Todà poglejte, moj obraz je tožen.

Vučelin.

Oh, togo bolj čestim, ko živo radost.
Na boj odhajam, po slovo sem došel.
Kdo vé, morda vas nikdar več ne vidim.

Tilda.

Tolažbe malo najdete pri meni.

Vučelin.

Gospica, nekaj mi v spomin prihaja —
Pol sladkega in bridkega na pol . . .

Tilda.

Beseda vam je prosta, govorite!

Vučelin.

Minilo ni še leto, ko pred vami
Na kraju tem sem stal — o Tilda —
Pomlad je cvêla po doléh in gričih,
In solnčni žar poseval je na zemljo,
Za gradom v seči slavec je drobôlel
Tako veselo včasih, milo včasih . . .
Slavica ga je gledala iz gnezda.
Takrát pomlad je vzknila tudi v meni.
In zopet je prišla pomlad za zimo,
Prijezdil včeraj sem v domovje vaše,
Pogledal tudi v seč temno-zeleno,
Ugledal slavca nisem, niti gnezda.
Za tó pomladjo pride zopet zima,
Za njo pomlad, in Bog sam vé na nebu,
Kaj v nji pogrešal bodem — ali boste . . .

Tilda.

Tolažite se slabo vi sami.

Vučelin.

Moj Bog, povejte mi, kako se pač
Tolaži mož, ki vse mu je odvzeto?

Tilda.

Kaj vse? Ni čast, ni pesmij sladka moč.

Vučelin

(vneto):

Vse s tabo, čuj me, Tilda, s tabo vse!
Mar sreča le zato se nam posmeje
Za nekaj hipov in potem zbeži,
Da je tembolj srcé pogreša borno?
Kdor srečen bil je kdaj, jedini on
Nesreče zna čutiti vso bridkost.

Tilda.

Gospod, v spomin i meni nekaj sili,
In zdi se mi, da moram to razkriti.
Pomlad je cvêla po doléh in gričih,
In solnčni žar poseval je na zemljo.
Za zimo se je zopet prerodila
Vsa zemlja z lepim cvetjem, sladkim
petjem;
In dokler bode večni Stvarnik vladal,
Ne bode trla zemlje večna zima,
Napoči tudi nama lepša dóba.

Vučelin.

Tolažba, oh, od njega govorjena,
Ki sam je potrebuje radi nas,
Srcá nam ne hladí, le huje peče,
Naj tudi znak je plemenite duše.

Tilda.

Minljivo je teló, minljive misli,
Ki nanje svoj obračajo pogled.
Kar duh goji, živi na veke vse;
Sto potov mu je prostih, kadar koli
K sorodnému imá vzleteti duhu.

Vučelin.

Zares! Spozabil sem se, da sem mož.
Srcé, kakó si nepokorno dete,
Če bistro, ostro te oko razuma
Ne gleda vedno in ne pazi nate!

Tilda.

Mordà na lepšem združiva se kraji,
Kjer vekomaj ne loči nihče naji;
Tam ni solzá, ni toge, niti boli,
Tam bati ni razstanka se nikoli.

Vučelin.

Ker prejšnje je prešlo.
(Povesi obraz.)

Tilda

(jokaje):

Prešlo za vedno.

16. Prizor.

(Prejšnja. Ana.)

Ana

(sama zase govoreč):

Odhaja in ne vem zakaj, ni kam.
A vem, da je prispelo do vrhunca,
Da padem v brezdno, ali pa se dvignem
Do jasnih spet višav. — Na boj odhaja?

(Glasneje):

Ne prvokrat — in strašno tare dušo
Bridkostna slutnja, da poslednjikrat.
(Sklene roke.)

Moj Bog, udajam Tvojim se odlokom.

Tilda

(ki jo gleda ta čas).

Oh, mati, ne togujte, prosim, prosim.
Ni treba se vam bati zlá, ni treba.

(Prime jo za roko.)

17. Prizor.

(Prejšnji. Viljem.)

Viljem

(v opravi).

Slovó naj bode kratko — mànj bolí.

(Stopi k Ani in jo objame.)

Ana.

Oh, Viljem, reci, ali moraš iti?

Viljem

(v tem, ko se bliža Tildi).

Ne vprašaj več me, Ana — moram.

(Objame Tildo in leži v objetji.)

Tilda.

Imam še jedno prošnjo, dragi oče.

(Oton z Dobre, Eberard, Vučelin podadó roke Ani. Pri zadnjih besedah Tildinih zabučí vojni rog. Viljem se iztrga in odide naglo z drugimi. Ana, Tilda zreta za njimi. Čez nekaj hipov padeta si ihté okrog vratú.)

Zavesa pade.

Viljem Ostrovrhar.

(Tragedija v petih dejanjih. — Spisal Anton Medved.)

(Konec.)

Peto dejanje

(se godi na Grebinjem polji).

(Romarski hrib se proti desni hitro niža in prehaja konec prizorišča v raván. Očem zakriva pravo Grebinje polje, na katerem se vidi iz dalje na vrhu planote mesto Šent-Vid. Na levi se končava jelkov gozd, greben hriba z nižjim grmičjem.)

1. Prizor.

(Told in Konrad Kámenski prideta z desne.)

Told.

In kje pustili ste konjico svojo?

Konrad.

Ne daleč za tem hribom v plitvi dragi.
Pribočniku sem velel, da miruje,
Dokler od vas se ne povrnem k njemu.

Told.

Konjikov petdeset imate, dobro!
Potrebni so, ker včeraj je privêl
Na stotine vojakov Ostrovrhar.
Za zdaj močnejša je njihova vojska. —
Poznano li vam je ozemlje to?

Konrad.

O kólikrat sem jahal tod na lov!

Told.

Popišite mi torej je ob kratkem!

Konrad.

Od mesta se razteza kratka raven,
Ki zlagoma potem se niža v drago.
V tej dragi pustil sem konjike svoje.
Iz drage svet nakrât se strmo dvigne
In zopet zlije se v raván do hriba.
Iz drage vendar lahek je izhod
Na levo, koder pride se do hrbta
Ob kratkem času romarskemu hribu.

Told.

In kákošna oblika je njegova?

Konrad.

Podoben stožcu je, ki od konice
Do ploskve temeljske navpik presekan
Počiva na presečni ploskvi. Tukaj
Stojiva ob konici, kakor vidim.

(Ves čas kaže imenovana mesta.)

Told.

Poznate tlà. Poznam ja tudi jaz.
Kaj hasne v boji tako znanje, veste.
Zato vam zdaj lahko načrt razkrijem.

Konrad.

Iz tega sem namena sem prišel.

Told.

I jaz imam pehoto in konjico
V kotanji, ki od tu nedaleč zije.
Jaz boj pričnem. Privêdem trume vse
Dosodi; ako treba, tudi dalje
Vzdolž hriba, dokler ne zavrè spopad.
Ponoči sem oglednike poslal
In sporočili so mi, da sovražnik
Ob hrbtu tega hriba taboruje.
Na jelki sem najvišji tega hriba
Pritrdil, varno zganil prapor bel.
Ko name plane cela vojska, takrat
Razvije prapor zanesljiv vojniki,
Da lahko ga uzrete vrhu hriba.
Odjahate in zgrabite nenadno
Sovražnike od zadaj. — Beg, poplah,
Zmešnjava vsaj zavlada v vražni trumi.

Konrad.

Načrt mi godi, ker ne vé nasprotnik,
Da sem iz mesta vam v pomoč prihítel.
Nocojšnja noč je bila čudo-temna.
A treba je zabičati vojaku,
Da ne pozabi dovršiti posla,
Ko bode boj vršèl in nosil smrt.

Told.

Ne bojte se! Izvolil sem ga že.
Kot maček je pretkan — oproda Aloj.
A zdaj se ne mudiva dalje tu!
Ni daleč solnčni vshod — svetlika dan.
Zajahajva le konja in hitiva!

Konrad.

V nekterih skokih sem pri svojih v dragi.
Najbolje, da takoj pričnemo boj,
Ker je sovražnik truden še od pota.

(Odideta na desno.)

2. Prizor.

(Jakop in Jošt prideta kmalu in vse oprezno ogledata.)

Jakop.

Nikar naprej! Verjemi, da ni varno.

Jošt.

Ne bodi strahopet! Sramuj se, Jaka!

Jakop.

Pekèt kopit sem slišal — zdi se mi —
Počakaj vendar malo hipov, Jošt.
Ne veš-li, da so Aloja zaprli,
Ko je v Priboru stikal krog zakladov?

Jošt.

Zaprli? Ej, ti vse narobe veš.
Ta Aloj je ničemnik in izdajnik.

Jakop.

Kaj praviš, Jošt? Za Boga, on izdajnik?

Jošt.

V Tridentu sam poslednjič mi je pravil,
Da v skrivni je dvorani oni našel
Zbor vitezov in našega gospoda.
In ko sem verno, pazno ga poslušal
Razkril mi je celó, zakaj v Trident
Prišel je z gospodarjem k grofu sam,
Da sam bi mu izdal, kar tam je videl.

(Jakop zopet ogleduje.)

Jakop.

Kaj hudega, če grof je tisto zvedel?

Jošt.

Kaj hudega, — kakó si nedoumen!
Gospodu našemu sem ga zatožil,
In jezen je zašepetal: Izdajnik!
Dovolj je to za naju, kaj še hočeš?
In jaz, če Aloja dobodem v pest,
Kostí mu prerahljam tako neznansko,
Da bode jih na sodni dan še zbiral.

Jakop.

O ljubi Bog, kaj vsega ti ne zveš!

Jošt.

Zdaj idiva naprej! Menda ni daleč
Sovražni tabor.

Jakop.

Jaz ne grem s teboj.
Ti kraj poznaš, ker jahal si že večkrat
Z gospodom tod, a jaz sem ptujec tukaj.
Če zgrabi kdo me hipoma za vrat,
Ne vem, na katero stran bi naglo zbežal.

Jošt.

Na katero stran bi zbežal? Nanj bi planil!
Zato imava vendar meče s sabo.
Le hodi mi nazaj, preveč si plah.
Povej gospodu vsaj, da je dosodi
Vse varno in vojniov prazno. Hodi!
Jaz pojdem še naprej, ker bolje res,
Da voham sam okrog, kot s tabo, Jaka.

(Odideta vsak na svojo stran.)

3. Prizor.**Viljem**

(pride počasi z leve in se ustavi.)

Za hip očesa tudi nisem stisnil
In vendar so mi trudni udje vsi.

(Gleda krog sebe.)

Kako je tiho, kot bi vse izmrlo,
Pokojno, kakor da je boj končan.
In čudno! Prav ta mir, svečani pokoj
Tesnóbi bolj srcé mi, kot vihar.
Usodni dan! Takó skrivaj domnevam,
Da mojemu življenju novo mér
Začrta — kákošno, ne vem, a novo.

(Prestane.)

O koliko zemljanov kes razjeda,
Da važnega lotili so se dela;
A reci jim, odnehajte, pustite,
Lahkó pustite — kaj odgovoré?
Ne moremo, ne maramo, ne smemo.

(Čez nekaj časa slovesno-milo.)

Moj Bog, ki vidiš srca in obisti,
Ti veš, da so namení moji čisti;
Za plen mi ni in ne za lastno slavo;
Prišel sem boj borit za čast in pravo.
Ti misli moje zberi, kri pomiri,
S plamenom svetim prsi mi razširi!

(Nad mestom Šent-Vidom vzide solnce. Ostrovihar upogne jedno koleno in položi molčč sklenjeni roki nanje.)

4. Prizor.

(Viljem, Oton, Ureh, Vučelin.)

(Ko Viljem začuje korake, vstane.)

Ureh.

Nò, Konrada ne bode s Trate zdaj.
Gotovo je zaviran, ali mu
Sam Albert je zastavil pot dotlè.

Oton.

Na Ostrem vrhu si mi pravil, Viljem,
Da je izdan v Tirolih shod ponočni.

Viljem.

Dvomiti ni o tem, izdan gotovo.
In grof najbrže je takoj sporočil
O tej zavezi Albertu, verujte.

Ureh.

Pustimo to! Zdaj bodi, kakor hoče!
Rešitev našo nosi meč in boj.
Zató je treba vestnega pomenka,
Kakó nam lože priti je do zmage.

Oton.

Takó je. Vojnega načrta treba.

Ureh.

Previdno sem ga izumil sam, znajta.

Viljem.

Potem ga nam razlôži brez odloga!

Ureh.

Široki konec tega hriba nam
Zaslanja tabor — mesto je izborna —
Počasi mi s konjiki in posamič
Izrabimo sovražnika v ta gozd.
Dokler ne pridejo nasprotne čete
Do tabora, dotlej ga ne uzró.
A kadar privrše na konec hriba,
Tedaj jih zgrabimo, kot iz zasede. —
Zasedo, pešce vodil bodem jaz.
Sovražnik, kakor se mi zdi, počiva
Na onem kraju in prihuljen čaka.
Le zdrástiti ga treba.

Viljem.

Kdo ga bo?

Vučelin.

Jaz prvi. Dajte mi samo konjike!

Oton.

Previden bodi, sin! Novak si v boji
In to ozemlje ti poznano ni.

Vučelin.

Kaj čas, kaj kraj! Srce poguma polno!

Ureh.

Pošiljajmo konjikov male broje
Iz tabora dosodi in naprej!
Tako izzovemo naposled zvito
Sovražnika do sebe, do zasede.

(Vsi se vzró nakrat proti desni.)

5. Prizor.

(Jošt. Prejšnji.)

Jošt

(pride hitro in sopiha.)

Sovražnik gré. Na boj, gospodje! V tabor!

Ureh.

Odkodi? Kje si ga uzrl? Povej?

Jošt

(ozira se.)

Na jelko sem visoko skrivši splezal
In videl sem vojakov vse gomazno
V kotanji. Zdi se mi, da na odhod
Pozival jih je njihov vojskovoij,
Ker meč je krepko dvignil in zavihtel
In krhko je govoril — kaj, ne vem.
Ko splezal sem z drevesa, že sem čul
Za sabo šum, pekèt, lomast iz dalje.

Viljem.

Hitímo v tabor! Bojmo se zamude!

Ureh.

Načrt veljaj, če tudi se vsa vojska
Podí za nami. Čas je drag. Hitimo!

(Vsi odhité.)

Jošt

(za njimi.)

Jaz pojdem še na hrib, — morda uzrèm . . .

(Odide za njimi.)

6. Prizor.**Aloj**

(pride počasi in se ustavi.)

O čudna ta gospóda, čudne želje!
Sam hodim zanje naj okolo vohat,
Če Vučelin je tudi med vojniki.
Saj vendar nimam nepredrtnih prsij,
Da šel bi kar naravnost v vražji tabor.
Življenje mi je drago, ko gospodu,
Če tudi sem oproda, boren sluga.
In Told velevala, da razvijem prapor.
Opasno delo tudi to! E kaj!
Na tisto jelko splezam — in pokojno
Na bitev bodem gledal pod seboj.
Kadar si bodo dosti že v laséh,
Pokažem prapor. Svoje s tem storim.

(Gre počasi v breg.)

Gospod naj išče Vučelina sam,
Saj trčita gotovo v boji vkupe.
Zakaj bi vse ležalo le na enem?

(Nerazumljivo sam s sabo šepetaje pride do jelke in hoče splezati nanjo. V tem hipu stopi Jošt predenj.)

7. Prizor.

(Aloj. Jošt.)

Jošt.

Izdajnik! Črna duša! Tu imaš.

(Udari ga z mečem preko rame. Aloj takoj pade.)

Aloj.

Moj Bog, gorjé! Kaj storil sem? Umiram . . .

(Hoče se dvigniti, a omahne na zemljo in umolkne.)

8. Prizor.

Jošt.

A kaj je stikal tù okrog drevesa?

(Ozre se kvišku in ugleda drog.)

Čemu ta drog? Kdo sèm ga je privezal?

(Spleza na jelko in preseka z mečem vse priveze.)

A ha! Praporec. Znamenje gotovo!

To vzamem s sabo. Kaj naj tu visi!

A čuj! Odkod ta hrušč? Sovrag je tukaj.

(Odbeži s praporom na levo.)

9. Prizor.

(Vučelin. Hinek.)

(Na obeh straneh je čuti peket.)

Vučelin.

Planimo nanje! Tu so. Za meno!

(Šest jezdecev skoči proti desni. A v tem hipu se prikaže Hinek s Sobolja. Vučelin osupne in ostane sam pred Hinkom.)

Hinek.

Takó! Sešla sva se. Hvaležen sem.

Vučelin.

Vi tudi ste nasprotnik naš, gospod?

(Na desni se začuje brenket mečev in rezget konj.)

Hinek.

Ne vaš nasprotnik; temveč tvoj, dečak.

Vučelin.

Nasprotnik moj? Kaj zla sem storil vam?

Hinek.

Hinavec, môlči, kaj se hliniš, vrag!

Vučelin.

Jaz meča ne zavzdignem zoper vas;

Saj vi ste drug najdražjega mi bitja.

Hinek.

Potem še vprašaj me, kaj zla si storil!

(Udari z mečem. Vučelin prestreže udarec s ščitom, a omahne s konja. Konj zdirja na levo.)

*Vučelin**(ko vstaja).*

Samó to prošnjo, vitez Hinék, čuj!

Osreči jo, osreči — blago dušo!

(Hinek zamahne z mečem na glavo. Vučelin pade. Prvi vrže meč od sebe.)

10. Prizor.

*(Hinek. Vojak.)**Vojak.*

Konjike vse smo mrtve vrgli s konj.

Hinek.

Jaz zase boj sem že končal. Nazaj!

Zatrl sem ga. Nazaj! Po bliskovo!

(Prepast na licih oddirja Hinek. Za njim odide Toldov vojak.)

11. Prizor.

*Vučelin**(dvigne glavo; tok krvi začuti).*

Moj Bog, moj Bog! Ves v krvi plavam ranjen.

(Prime tkanico s težka.)

Tkanica tudi je s krvjo pojena . . .

Kje sem? Privri studenec, da te pijem!

(Poljubi tkanico.)

O Tilda! Tebe gledam zdaj, dà, tebe.

Kako je lepa! Črno krilo nosi.

Ozarja svit njé lice — snežno belo.

In moli, sôlzna moli . . . zame . . . zame . . .

Da Bog mi grehe odpusti. Le môli!

(Preneha.)

O vitez Hinek, pridi sèm pred mene,

Ti srečni vitez njé, pred mene stopi . . .

Odrzi meč! — Osreči jo, osreči . . .

O Bog, odpusti grehe mi, odpusti,

In dušo — dušo — sprejmi v svoje roke . . .

(Utihne in glava mu omahne nazaj.)

12. Prizor.

*Oton z Dobre**(privihrá na konju).*

Kje sin je moj? Prišel je konj brez njega.

(Ugleda Vučelina.)

Gorjé, gorjé! Krvav — — ubít morda.

(Skoči s konja, prime ga in drami.)

Prebúdi se, osvesti se, moj sin!

Ti nisi mrtev. Vučelin! Moj Bog!

Poslušaj me, tvoj oče sam te kliče.

Zastonj! Gorjé! Morilec kruti, kje si?

(Pobere okrvavljeni meč.)

13. Prizor.

*(Oton. Armin Priborski. Viljem na čelu vojakov.)**Oton.*

Čegav bi bil ta meč? Poglej ga, Viljem!

To meč je dragocen. Povej mi, Viljem!

Viljem.

Ta meč je Hinkov, viteza s Sobolja.

(Ogleda si ga.)

Resnično, jaz sem sam mu ga podaril.

Armin

(Otonu).

Ne vzdihaj tukaj! Hiti z nami v boj!
Sinú naj v boju oče ne pozna!

(Oton pogleda srdito Armina; zadene sina na konja in zdirja ž njim proti svojemu taboru.)

14. Prizor.

(Viljem. Armin.)

Armin

(proti vojakom, ki še niso na prizorišču, obrnjen).

Ko slišal sem ta javk in vzdihovanje,
Že menil sem, da ga sovrag drži.

Viljem.

Kaj hočemo? Zdaj rinimo naprej!

(Na desni se začuje hrup.)

Armin

(ki se mahoma ozrè).

Saj moraš, glej!

Viljem

(se tudi ozrè).

Sovražniki so tukaj!
Zgrabíte meč! Naprej, na boj za nama!

(Odvihrata; za njima četa konjиков.)

15. Prizor.

(Eberard. Told. Viljem.)

(Na desni se kmalu čuje šum, krik, brenket, žvenket, rozljanje nekaj trenutij.)

Eberard

(pride s pešci).

Morite, sekajte! Močij dovolj
Brez dela čaka še za nami boja.

(V tem se umikajo viteške čete navalu Toldovemu. Na prizorišču se vname hud boj. Armin Priborski pade od pušice zadet. Eberard potisnjen nazaj.)

Told.

Uporniki! Za dom in za vladarja!

Viljem.

Za čast in pravo! Bratje, krepko bijte!

16. Prizor.

(Friderik. Told. Viljem. Jošt. Vojak.)

Friderik

(se prerine s konjiki z leve na prizorišče).

Ne zdvajajte; prišel sem vam v pomoč.

Told

(okrog stoječim vojakom):

Na jelko! Prapor! Urno, Aloj, Aloj!

Vojak.

Nikjer ga ni! Morda je že ubit.

(Bitev se bije nadalje.)

Told.

Na jelko, kdor je srčen. Urno, pravim!

(Trije vojaki skočijo v hrib. Dva padeta takoj od pušice zadeta. Ko tretji prispe do jelke, prikaže se Jošt in mu s kopjem predré prsi.)

Jošt

(zavpije in pokaže prapor).

Jaz imam prapor. Ne razstrè ga nihče.

Told.

Zakličite: za dom in za vladarja!

(Glušèc krik zaori.)

Za dom in za vladarja! Smrt sovragu!

(Bitev se bije zdaj tem, zdaj onim na srečo.)

Friderik

(na levi Viljemu mimogrede).

Umikajmo nalašč se silam njih,
Da pridemo do tabora, do Urha.

Viljem.

Le vstrajajmo, dokler nam je mogoče!
Za čast in pravo! Le naprej pogumno!

(Viljem seka silovito okrog, da se mu vse umika.)

Told

(zagrozi mu):

Približa, čakaj, skoro se junak,
Ki tudi tebi kos, potrè ti moč.

(Zdajci se oglasi na levi krik in v veliki gneči se pridrevé viteški vojaki na prizorišče.)

Viljem.

Pritiska Ureh. Vojsko zajemimo!

(Tudi njega potisnejo naprej, da izgine s prizorišča.)

17. Prizor.**Konrad K.**

Naprej, naprej! Za njimi brez strahú!
Dobljena igra! Sekajte begune!

(Viljem se pokaže, vabeč vojake proti Konradu. Dva Konradova konjika vrže s konj z dvema mahljejema. Drugi bliskoma zdirjajo mimo njega, Prizorišče se sprazni. Viljem in Konrad ostaneta sama.)

18. Prizor.

(Viljem. Konrad.)

Konrad.

Kdo bíje boj za čast in pravo? Reci!

Viljem.

Pred sabo ga imaš, in gledaš zdaj.

Konrad.

Tvoj meč grozi le tvojemu vladarju.

Viljem.

In je pravična li njegova vlada?

Konrad.

O tem ne govoriva na bojišči.
Vsegdar je kazni vreden vsak upornik,
Vladar pravičen bodi, ali ne.
A pomni to: Ko meča je udarec
Nadel ti častni, lepi náslov: vitez,
Tedaj svetó prisegel si, da meč tvoj
Vladarja bode branil, vero, pravo.
In ti oskrunjaš zdaj to čast in pravo.

(Viljem se ozrè na prstan in se zmede.)

Zató ti smrt! Zaslužena ti kazen!

(Konrad udari z mečem; Viljem prestreže udarec s štítom, da na vse strani zamigotajo odpali dragulji. Konj se vzpnè na zadnji nogi in umakne na desno. Konrad za njim.)

19. Prizor.

Eberard

(brez meča in šlema).

Strašljivec ničevi! Prekletstvo nanj!
Ko bilo je pomoči najbolj treba,
Ostavlil je svoj tabor, vzal vojake.
In on! Besednik prvi pred pobojem.
Morilec! Ureh, večni Bog te kazni!
Če Rajnbert bil je jeze tvoje žrtev,
Ti bodeš moja žrtev, to prisezam.

(Dvigne pest.)

Zatrti smo, zatrti radi tebe.
A bežal še ne bodem. Tu stojim,
Če tudi nimam meča niti šléma,
Ker ti si bežal. Večna ti sramota!

(Ozrè se proti desni.)

20. Prizor.

(Konrad. Eberard.)

(Konrad pride z nekaterimi vojaki.)

Eberard

(mrzlo).

Kam idete, gospod? Končan je boj.

Konrad

(zamahne, a odmakne meč).

Zaslužil smrt bi. Toda brez orožja
Ujetnik bodi naš. Okove nanj!

(Vojaki ga uklenejo)

Povedi nas do tabora!

(Ko ta ne gane.)

Kaj čakaš?

Eberard.

Do tabora? Da spêče me iznova
Spomin na Urha, ki nas je izdal?

Konrad.

Kaj mari meni tvoj spomin na njega!
Upora ne trpim, najmanj po zmagi.

Eberard.

Kaznujte Urha! On je vreden kazni.

Konrad.

Ne boj se zanj! Pravica še živi.

(Odidejo na levo.)

21. Prizor.

(Dva vojaka podpirata Viljema. Ko pridejo do srede prizorišča:)

Viljem.

Počakajta! Dovolj! Nikar naprej!
Umrjem naj že tukaj ali tam.
Na tla me položita! Truden sem.

(Položita ga na tla in mu narujeta mahú za vzglavje.)

Zahvaljam vaju. Bog povrni vama!
Še nekaj. Zadnja prošnja, ljuba borca.
Naj pride Konrad Kamenski še k meni!
Povejta mu, da rad bi ž njim govoril.

Vojaka.

Takoj! Na vsako stran naj jeden gré.

(Odideta.)

22. Prizor.

Viljem.

Kakó sem slab. Poslednji to so hipi.
Vse tiho je okrog. Končan je boj.
Pozdrav poslednji vama . . . Ana, Tilda . . .
Na svetu tem ne vidimo se več. —
Imam li prstan še?

(Pogleda na roko.)

Imam ga še . . .

Imetek, ki ga moram zapustiti.
Kako ga dolgo ni! O pridi skoro!
V mladosti mi prijatelj, zdaj krvnik.
V življenji pač se menja z menjo menja.
Korake čujem. To so tvoji, Konrad.

23. Prizor.

(Viljem. Konrad.)

Konrad.

Poklical si me, k tebi sem prihitel.

Viljem.

Kar Told je vèlel, vzal si tabor, ne?

Konrad.

Poražena je vaša vojska vsa.

Viljem.

Pozabi, da sem bil nasprotnik tvoj,
 In zopet zmislil se prelepih časov,
 Ko sva v očetnem dvoru se ljubila.
 V življenju časih jeden vdar usode
 Nazore najgloblje spremeni.
 Odpusti, Konrad, dušno mi slepoto,
 V kateri meč sem vihtel zoper tebe!
 Veruj pa tudi, da me je ljubezen
 Do prava in domovja zvelkla v boj.

Konrad.

Priznavaš ti krivico — jaz odpuščam.
 In žal mi je, da sem zadal ti smrt.

Viljem.

Čemú? Saj to si moral, kar si storil.
 In jaz, —

(ozrè se na okolo)

menda nikogar ni v bližini —
 Darilo zadnje kanem ti podati,
 Ki pahnilo je mene v to pogubo,
 A tebi morda srečo ustanovi.

(Sname prstan.)

Ta prstan mi je dala nékoč Vila,
 Ta prstan zdaj zapuščam tebi, Konrad.
 Bogastvo, slavo ti prinese tukaj,
 Če verno bodeš nosil ga na roki,
 Če molčal bodeš, kdo ti ga je dal,
 Če viteške časti nikdar ne žališ.
 Tako je Vila meni naročila.
 Ne brani se! Natakni ga na prst!

Konrad.

Pogoj poslednji mi dolžnost nareka,
 Ki vsak jo vitez vsegdar verno vrši.

Viljem

(s slabotnim glasom).

Sramota, smrt je njemu za petami,
 Kdor to dolžnost v slepoti kdaj prekrši.
 Ná, vzemi prstan! Ali mi oblubiš?

Konrad.

Obetam trdno, kar velelaš, Viljem.

(Skloni se na jedno koleno in natakne prstan na desnico.)

Presrčno hvalo vsprimi za darilo.

(Gleda ga nekoliko časa.)

Odpusti, da od moje roke mrješ.

(Poljubi ga.)

Prijatelj si, kot bil si mi prijatelj.

(Vstane.)

Viljem.

Še nekaj, Konrad. Viteza s Sobolja
 Poznaš . . . On vé za te pogoje . . . pazi,
 Da ne izdá skrivnosti. Védi namreč:
 On bil je kriv nesreče tudi meni . . .
 Obljubil sem mu hčer, ki ga ne ljubi,
 Da molčal bi . . . Odpuščam mu, povej,
 In varno prstan ta pred njim zakrivaj.

Konrad.

Slabí te govor. Viljem, ne govóri!

Viljem.

Poišči Urha z Domovanja, Konrad!

Konrad.

Iz boja je prebežal.

Viljem.

On prebežal?

Prevéč sem njemu veroval . . . prevéč.
 A bodi! Bog odpusti moje grehe!
 Podaj mi roko! Ana . . . Tilda . . . Konrad!

(Desnica mu omahne, predno Konrad vanjo seže.)

24. Prizor.

(Konrad. Vojak.)

Vojak

(ki je Viljema privel).

Iskal sem vas in že ste tu, gospod.

(Obrne se proti Viljemu.)

Za Boga, vsaj izdahnili ni še tá.

Konrad.

Izdahnili je ta hip, ko sèm si stopil.

Vojak.

Soboljski vitez nekaj je naročil,
 Kar njemu samemu razkriti smem.

Konrad.

Kje si govoril ž njim? Povej mi hitro!

Vojak.

V samoti gozdni, kjer je baš umrl.

Konrad.

Umrli? Kako? Med živimi ni več?

Vojak.

Imá že mrzle ude. Naš vojak
 Iz tabora je videl, da beži.
 Izpustil je pušico na beguna.
 V poslednjih hipih sem ga našel jaz.

Konrad.

In kaj ti je naročil? Razodeni!

Vojak.

Jaz nisem ga razumel. Vendar pomnim
Besed njegovih. Rekel je takó:
Povej gospodu Viljemu le tó,
Da pojde v grob skrivnost njegova z mano.

Konrad.

Dovolj, dovolj! Jaz umem naročilo.
Ti pojdi v tabor zdaj in reci stražam,
Da tri jetnike semkaj privedó.

(Vojak odide.)

25. Prizor.

(Told, Konrad.)

Told

(pride z dešne ob istem času).

Sovražnik je pobit. In hvala vam,
Da prišli ste o pravem času s četo,
Četudi niste prapora uzrli.

Konrad.

Začul sem krik in mečev silni žvenk.

Told.

In tabor? Ali je obstražen?

Konrad.

Da.

Poglejte tu mrliča! Ostrovrhar.

Told.

Resnično! Tudi on je padel v boji.
In kdo ga je premogel? Vem, da vi.

(Konrad uprè pogled na mrtveca.)

Konrad.

Junak je bil on, blagega srca.
Odpuščam mu. Naj v miru zdaj počiva.

Told.

Iz mesta mi je grofov sin poslal
Očetov list.

Konrad.

Kaj piše? Smem li brati?

Told.

Ujét je Konrad s Trate, grad porušen.
Zarotnikom nalaga Albert sam
Izgnanstvo, da se v njem dopokoré.
Le Urha je zadela hujša kazen.

Konrad.

Katera? Vsakoršno zasluži on.

Told.

Izgnanstvo vedno. Vse lasti mu bodo
Odvzete, Domovanje zrušeno.
Sam vojvoda avstrijski je poslal
Maršala dvornega do Korotana,
Da mu zaneti Dekše, rodni grad.

Konrad.

Ko jaz drevil sem k taboru konjico,
Prebežal je s kardelom svojim v stran,
Morda je videl, da mu grad gori.
Podil bi ga, a bal sem se, da k vam
Prispem prepozno.

Told.

Jaz pa nevedoč

Poslal sem vas nazaj, ker menil sem,
Da Ureh misli na napad zvijačen.

Konrad.

Poglejte, sèm jetnike že vedó!

26. Prizor.

(Prejšnja. Jošt.)

(Jošt pride s hriba, predno pridejo jetniki.)

Jošt.

O Bog, ubít je moj gospod, ubít . . .!

(Pade k njemu. V tem privedejo vojaki uklenjene Friederika iz Belega kota in z Domovanja in Eberarda; prvega podpirajo, ker je ranjen.)

Told.

Takó mi duše, Bog je vsem pravičen.

(Jetniki ob Viljemovem truplu osupnejo in se hočejo ustaviti.)

Naprej; nemudoma naprej do mesta!

(Odidejo; Joštu.)

Kaj tukaj ždiš? I ti si naš jetnik.

Jošt

(vstane.)

Gospod, pustite me ob dragem truplu,
Ob njem, kateremu sem verno služil
Življenje celo. O pustite me,
Naj tudi bodem mu ob smrti zvest.
Kaj hočete z menoj? Življenje moje
Odslej za vas, zamé več nima cene.

(Pade zopet k Viljemu; tedaj mu zdrkne list izza pasú, kar opazi. Pobere ga in vstane.)

In glejte list! — Prepozno! On je mrtev.
Vročila mi ga je njegova hči,
Da mu ga dam, ko bil bi smrtno ranjen.
Prepozno! Jaoh . . .

Konrad.

Meni daj ta list!

Lahkó ga berem. Vse mi je zaupal.

(Jošt mu izroči list. Konrad ga razgane in bere polglasno.)

„O vedite, moj oče, da je v meni
Pognala, dozorela sladka misel . . .,
Katero vam razkriti čem pred smrtjo,
Če srečate se morda v boji ž njó.
Samote si poiščem — svet ostavim.
V nečast in smrt ne pahnem vas zató.
Naj v celi samostanski v Velesalu

Za srečo molim našega rodú

In mir uživam, ki ves um presega.“

(Konrad list zamišljen povese in pogleda Jošta, ki se zdaj obupan ozira na mrtveca, zdaj proseče na Tolda.)

(S tresočim ganjenim glasom.)

Pustimo ga! Naj straži mrtvo lice,
Dokler se jaz ne vrnem. V rodni grad
Do rake hočem ga spremiti sam.

(Konrad in Told odideta, Jošt se iznova jokaje skloni k Viljemu.)

Zavesa pade.

Gospa s pristave.

(Zgodovinski roman. — Spisal I. Kraljev.)

(Dalje.)

Kako čudno se igra včasih sreča s človekom! Morda je od nje pričakoval veliko, toda še več mu dá ali ga celo obsipa s svojimi darovi. Tako je bilo pri Viridi. Dobila je moža, ki je bil prvi junak svoje dóbe, oblast njuna se je razširjala čez razne dežele tako, kakor je njuna slava hitela od mesta do mesta, od dežele do dežele. Je-li bila torej morda Virida srečna v taki veljavi, slavi in mogočnosti? Rekla je lahko sama sebi, da ima za vse Leopoldove uspehe zasluge tudi ona sama. Zakaj ona ga je v nemala za junaštvo, ona je ž njim delala načrte, ona ga je tolažila v bridkosti, s svojo ljubeznijo mu je sladila delavno življenje, s kratka: bila mu je res družica, tovarišica v življenju v vseh rečeh. To je spoznaval Leopold in zaradi tega jo je ljubil in cenil neizmerno. Vendar — srečna, prav srečna ni bila, zakaj njene želje se niso še nikakor izpolnile, njeni vzori so se dvigali in plavali še veliko, veliko više.

Četudi utegne biti za čitatelja nekoliko težko premišljati dolgo vrsto zgodovinskih dogodkov, ne moremo drugače zvršiti svoje naloge, kakor da popisujemo še nadalje zgodovino Leopoldovega vladanja; potem se bomo tem lože in prijetneje mudili v njegovi domači hiši in se bavili z njegovo družino.

Po želji Viridini se je mešal Leopold v boje z Benečani v Italiji, kateri so pa donašali koristi le Barnabu. Stari plemenitaži so se nad tem jezili in godrnjali zarad ženske vlade, toda v obraz si niso upali tega povedati Leopoldu. Ker je pa vendar nekoliko slutil nevoljo, sklenil je bolje urediti svoje dežele in tako odstraniti vsak povod za nezadovoljnost in nasprotovanje.

Najbolj v nevarnosti so bila avstrijska posestva po Švici in na Švabskem. Leopold si je

mного prizadeval, da bi zjedini vsa raztresena posestva in spravil pod svoje gospodarstvo. Toda ustavljale so se mu velike zapreke in težave. Pravi junak se ne straši težav; tudi Leopold se jih ni. Zopet je bila Virida, katera je tudi za to stvar v nemala Leopolda.

Tačas je posebno slovel kot hraber junak in mogočen gospod grof Eberhard Virtembergski, kateri se je bojeval kar v jedno mer s svojimi sosedi, zbral in izuril si lepo vojsko in tako postal celó nekaj gospod Leopoldov za one kraje. Leopolda bi samo to ne bilo toliko jezilo, ko bi hkrati v tem ne bila velika ovira za njegove namere. Virido pa je to močno žalilo, ker ni marala biti podložna nikomur, še bolj pa, ker je ta mož tako slovel, da je za njim zaostajal njen Leopold. A kako bi spravil s poti neljubega tekmeca? Stvar ni bila lahka, zlasti ne, če bi bil Leopold rabil samo poštene pomočke. Leopold je bil sicer dobra duša, a njegovi svetovalci so znali najti razlogov in vzrokov dovolj za kakoršnokoli ravnanje. In ko je videl Leopold, da je tudi Viridi po volji, pomišljal je še manj o tem, kaj ima storiti. Težave so mu delale skrbi in gubančile čelo. Virida je to opazila in ga izkušala razvedriti.

„Kaj ti je, dragi soprog?“ vpraša ga sočutno, „da ti leži oblak na čelu in je izginila veselost iz tvoje duše? Vzemi meč, zajaši konja in pojdi v boj, na lov, tam najdeš razvedrila!“

„Ne morí me dolgi čas, predraga, pač pa skrb za nas in za naše dežele. Poleg tebe biti mi je slast, a tebe in otroke videti v nevarnosti, to me morí.“

„Od kod naj nam preti nevarnost? Ali ni tvoja desnica, ali ni orožje tvojih zvestih služabnikov dovoljna obramba za nas vse?“

„Upam, da je. Toda marsikaj se je pred kratkim močno predrugačilo in treba je posebne